

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepŋe Marekoŋe kulemguop.

Yoaneŋe âi topŋe kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

¹ Anitâhât nanŋe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepŋe yakât topŋe ya yuwu.

² Poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâŋ, Anitâŋe yuwu sâŋ ekumu kulemguop.

“Anitâŋe nanŋe yuwu sâŋ ekuop. “Nine hon bawa âlâ ekum hâŋgâŋumune kulet sâŋ ari mâtâp meŋgihiwuap.” Yawu sâŋ nanŋe ekuop.”

³ Yawu sâŋâmâ torokatmâ mâtâp mewañgiwuap yâkât yuwu sâop.

“Lok ki manmaiâŋgen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâŋ ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem piŋet. Otmu mâtâp mewañŋet. Otmu uk sâŋ huruŋ sâŋ, pumŋe lauŋe yamâ kum kilikmâ mem ârândâŋ merândâŋ tuhuŋetâ ya talâk.”

Yawu sâŋ ekyongop.” Yesaiaŋe den yawu kulemguop tap yakât bulâŋe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁴ Yoaneŋe lohimbi toen katyekbe sâŋ yakât topŋe katmâ yahatmâ lok ki manmaiâŋgen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâŋe yâk

ekne sâm arinetâ yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyene kinjonj âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbanjinetâmâ toen katyebom. Toen katyekmune Anitâne tosayene pilâyinjgiwuap.” Yawu sâm ekyongop.

⁵ Yawu sâmu ya nângâm hân pato âlâ, kutje Yuraia sâmu, ya ambolipne otmu kapi âlâ, kutje Yerusalem sâmu, ya ambolipne kinjitne orowâkne yâkâlen ari orotmemeyene bâlene ya kerehâk sâmu tetenetâ Yoran toen katyehop.

⁶ Yâhâ Yoanene hâk katipne yamâ songo âlâ, kutje kamele sâmu, yakât somotjane mendenmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkne let yawu pânjan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, nenjopdâ, me gonjarañ yawuya nem manminiop.

⁷ Yawu manmâ lohimbi yuwu sâmu ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtne pato tatbanjiap. Nâmâ lok tânjât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâne yâkât itâkat kâpekmâ golewanjiwongât dop ki tap. Otmu tânguwongât dop gurâ ki tap. Nâneâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

⁸ Otmu yene orotmemeyene bâlene betbanjinetâmâ toen katyebom. Yâhâ biwiyene yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyinjgiwuap. Mâmâne otyinjgimu manman bulâne mannomai.” Yoanene Kutdâhât nângâm yawu sâmu ekyongop.

Yoanene Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

⁹ Otmu sâp yan Yesuŋe kapi âlâ, kutŋe Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen kapi ya pilâm Yoane ekbe sâm Yoran to ginŋehen ariop. Yan arimu Yoaneŋe mem toen kalop.

¹⁰ Toen mem kalop sâp yanâk himbim pâron sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe kembâ hâtgum ge Yesu mâmâŋe otbaŋgiop.

¹¹ Giop yanâk himbimâmbâ Anitâŋe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinanŋe gâhâlâk nâŋgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

¹² Otmu yakât kakŋan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yesu hâŋgângumu hewukŋe kârikŋe lok ki manmaiângen ariop.

¹³ Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâlene yeŋgât kunyeŋe, kutŋe Satan sâm, yâkŋe Yesuhât biwiŋahât topŋe ekmâ nâŋgawe sâm olop. Yawu otmu yakât kakŋan Anitâŋe aŋelolipŋe hâŋgânyongomu ge Yesuhât tihitŋe otmâ tânguwi.

Yesuŋe âi topŋe kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

¹⁴ Yawu otmâ yakât kakŋan Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop yakât den pat Yesuŋe nâŋgâop. Ya nâŋgâmâmâ nep topŋe katbe sâm âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât den pat yuwu sâm ekyongop.

¹⁵ “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm oap. Yakât otmâmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâlene betbaŋgim den pat âlepŋe ekyongoan yukâlâk nâŋgâm mem mete tuhum manŋet.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe imbât meye hop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

16 Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia dengân pato yakât ginñan ari imi ata yâhâp yelehôp. Kutyetñe Anderea yet Simon. Yâhâmâ inñan mem dâire sâm dengân tânâmñan ba inñan itâñe pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelemekmâ yuwu sâm ekyotgop.

17 “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwerenñe inñan dâim mansawot. Gârâmâ nâñe meyelemekmune nâhât wâtñan kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnomai.” Yawu sâm ekyotgop.

18 Yawu sâmu yanâk senñe âlâlâ yetñe pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

19 Yapâ ari lok âlâ, kutñe Yeweraio sâm, yâkât nanyâhâtñe, kutyetñe Yakowo yet Yoane orowâk kinñetâ yehop. Otmu Yeweraioñe âi lok meyekmu orowâk wanğaen tatmâ inñan itâñe hâreahop ya gârem tatbi. Gârem tatñetâ yekmâ yan nanyâhâtñe yotgonop.

20 Yotgonmu nâñgâm âwâyetñe otmu âi loklipñe pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

*Yesuñe weke bâleñe watmu gaiakmâ ariop.
(Luka 4:31-37)*

21 Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manñetâ Yura nengât tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp yan Yesuñe miti emetñan kapi ambolipñe orowâk menduhuakñetâ Anitâhât topñe sâm ekyongop.

22 Ekyongomu nâñgâñetâ bonñe otmu biwiyenñe heronñe otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimaiñe den sâmai ya nâñgâmunñe porap otmap. Yâhâ lok yuñeâmâ den eknongoap yu nâñgâmunñe âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâmb kinjetâ lok âlâ weke bâleŋaŋe mem mângâemu manminiop yaŋe miti emetŋan yâhâop. Yâhâmu weke bâleŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe mem purik pilâmu kârikŋan halahum yuwu sâop.

²⁴ “Bâe, Yesu Nasaret amboŋe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâmb takat me? Gâhât topge nanŋan. Gâmâ, Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat. Otmu Anitâŋe hângângohomu bukulpne orowâk hilipnongowe sâmb gion.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmbu yuwu sâmb sâwãŋgiop. “Kâmbukŋe. Gâ gaiakmâ ba ari.”

²⁶ Sâmbu weke bâleŋe yaŋe gaiakmâ ba arimu lok ya senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâmbu lauŋe barakŋanŋak pato otmâ ge iop.

²⁷ Yawu otmâ ge imu lohimbi miti emetŋan tatbiŋe ekjetâ sâtŋe otmu yuwu sâmb alahuwî. “Bâe, girawu? Ki orotŋe oap. Wâtŋe pato tatbãŋgiap yakât otmâ weke bâleŋe sâwãŋgimu denŋe lâum gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi.

²⁸ Yâkât den pat ya sâŋetâ Galilaia hân nombot nombot huhum liŋgarakmâ ariop.

Yesuŋe sâmbu Petoro hewunŋe âlepŋe olop.

(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)

²⁹ Yesuŋe miti emetŋambâ gem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetgât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunŋe hâkŋe kâlâp otmu im talop.

³⁰ Yesuŋe kâlehen yâhâmu emelan tatbiŋe mesek kuop yakât topŋe ekuwî.

³¹ Ekunjetâ mândemu yahatmu yanâk hâkŋe sânduk sâop. Hâkŋe sânduk sâmbu emetsenŋe purik sâowân sot um yinŋgiop.

³²⁻³³ Sot um yingimu nem tatñetâ omoñ olop. Omoñ otmu yan kapi ya ambolipñaje lohimbi kundat yongop otmu weke bâleñaje mângâeyekmu manminiwi ya meyekmâ ari emet yakât gotñanâk menduhuakmâ kinbi.

³⁴ Menduhuakmâ kinñetâ Yesuñe kundat topñe topñe teteyiñgiop ya sâmu âlepñe otbi. Otmu weke bâleñaje mângâeyehop ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topñe ekmâ nâñgâwi. Ya lohimbi sâm tetem ekyongonjetâ nâñgâmai sâm kuyiñgiop. Otmu omoñ sâmu kapi yan iwi.

*Yesuñe ikñe den pat âlepñe ekyongop.
(Luka 4:42-44)*

³⁵ Otmu emet engatñe nâñgâm Yesuñe yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot.

³⁶ Alahum tatmutâ Simon bukulipñe orop yahatmâ pâinñetâ biatmu yuwu sâwi. “Yu wosaken arap?” Yawu sâm pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi.

³⁷ Ari ekmâ yuwu sâm ekuwi. “Kapi ambolipñaje taka pâingeksai. Yakât âwurem bane.”

³⁸ Yawu sâñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yu hâlânñmâ kapi tatmâ arai yâkñe yawuâk Anitâhât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâmâ pilâyekmâ kapi nombotñe yengâlen arinehât nanjan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi.

³⁹ Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipñaje den pat âlepñe

nângâjêtgât miti emetjê ârândân yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâlênjê lohimbî mângâyekbî ya gurâ kerek watyehop.

Lok âlâ hâk bâle tetewangîop ya Yesujê mem henjênguop.

(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

⁴⁰ Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopjê Yesu ekmâ gotjan ba yuwu sâm ekuop. “Gâjê sârâ kundat topjê topjê biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâjêtâ nanjan. Yakât otmâ âlepjê otbomgât nângâwuat yamâ âlepjê otbom.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesujê wêjê nângâm ekuop. “Nângâhîhian. Âlepjê walipgohomune hâk bâle ya biatgihiâk.”

⁴² Yawu sâm walipgumu biatbangimu âlepjê olop.

⁴³ Yawu otmu yuwu sâm ekum hângânguop.

⁴⁴ “Gâ otgîhian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Mosejê hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbîjê hâk bâle biatgihiap yukât topjê nângânomai.”

⁴⁵ Yawu ekum hângângumu ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu lohimbî dondânjê nângâwi. Yakât otmuâmâ lohimbî kinjîtjê orowâkjê Yesujê tânyongoâkgât pawarak guwarak otmaihât yanjak Yesujê kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yanjak kapi ya pilâm lok ki manmaiângen ari manop. Lok ki manmaiângen manop yakât patjê nângâm lohimbî

dondâñe ari mem tetewi. Ari mem tetenjetâmâ mem henjemyongop.

2

*Yesuñe lok pareñe yâkât tosa pilâwanjiop.
(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)*

¹ Yesuñe tipinje tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetñan yâhâop. Emetñan yâhâop yakât den pat ya kapi ambolipñane nâñgâm yâkât emelan ari titâkuwi.

² Ari titâkuñetâmâ kawe biatmu nombotñe emet umbiñan kinmâ ândâp katbi. Yawu otñetâ den pat âlepñe ekyongop.

³ Ekyongom tatmu yanâk lok pareñe âlâ talop yâkât bukulipñe imbât yañe Yesuñe mem kuwihâk sâm mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi.

⁴ Lâum tohowi yamâ lohimbi dondâñe emet umbiñan kinmâ mâtâp mañguyinjiwi. Mâtâp mañguyinjinjetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpgum “Girawu tuhune tuhune?” otmâ mâtâpgât pâinbi. Mâtâpgât pâinmâ emet gimbâñan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâñe mem kusatmâ mem katñetâ Yesuhât gotñan giop.

⁵ Otmu Yesuhâlen biwiyenjañe kepeiwi yakât topñe ekmâ lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. Anitâñe tosahe yiwereñe pilâhihiap.” Yawu sâm ekuop.

⁶ Yawu sâm ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yañe den sâop ya nâñgâñetâ bâlemu biwiyenjañe yuwu nâñgâwi.

⁷ Anitâ ikñak otmapgât dop. Yâkñe konok tosa-nenñe pilâningimap. Gârâmâ lok yuñeâmâ Anitâ

mem ge katmâ wangiwe sâm oap. Yamâ ekmunje bâleap. Yawu sâm Yesuhât nângânetâ bâleop.

⁸ Nângânetâ bâlemu biwiyenje ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenje nâ neknetâ lok bâleje otmune biwiyenaje yawu nanjai. Yakât nângâmune ki ârândânj oap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet.

⁹ Wuân âi tuhumune eknetâ dopjan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâje tosahe pilâhian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom?

¹⁰ Yakât nine topne yuwu sâmune nângânet. Nâ Anitâje hângânnohomu gewangât tosayenje haonmâ pilâyinjim mansan. Anitâje nep sâm nihiop yukât topje ekmâ nângâm henjenjunjetgât yu otbe.”

¹¹ Yawu sâm ekyongom yanak lok pareje ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu senyenânâk yahatmâ geretje lâuakmâ emetjehen ariop. Arimu lohimbi hâlânjâ kinbije Yesuje Anitâhât wâtjan kinmâ nep miop ya eknetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuwuyaek âlâ ki ekmain. Yâhâ yiwerenje puwâk otmu eksain.” Yawu sâm Anitâ mepaewi.

*Yesuje hon bawaŋe âlâ miop ya kutje Lewi
(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)*

¹³ Otmu hilâm âlâen Yesuje Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia dengân ginjehen ariop. Arimu lohimbi dondâje denje nângâne sâm kapiyene pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewanjinetâ Anitâhât topje ekyongop.

14 Ekyongom pesuk pilâmu iton galon otjetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanje, kutje Lewi sâam, yâkneâmâ takesi membe sâam tewetsenje emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâam ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nangan.” Yawu sâop.

15 Yawu sâamu Lewi je tewetsenje meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhâmutâ Yesu hon bawalipnaje peneyitginjetâ orowâk tatmâ den alahuwi. Den alahum tatjetâ Lewihât bukulipje otmu lok nombotje Mosehât girem den ki lâum manminiwi je Yesuhât den nângâne sâam emelan yâhânetâ orowâk tatmâ sot um newi.

16 Nem tatjetâ Parisaio nombotje Mosehât girem den sâam kâsikum ningiminiwi je belângembâ kinmâ yekjetâ ki ârândân otmu hon bawalipje yuwu sâam âiyongowi. “Wongât Yesu je lok bâle je yu orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâam âiyongowi.

17 Yawu sâam âiyongonetâ Yesu je den ya nângâm Parisaio yuwu sâam ekyongop. “Den âlâen hâum sâamune nângânet. Lok mesekye je bian je dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyene orop me hâhiwin teteyingimap yaje konok dokta yengâlen arimai. Yakât top je yuwu sâamune nângânetâ keterahâk. Yengâlen gât je nombotnaje yuwu sâamai. “Nen lok âlep je, nen orotmemenen je âilon go dondâ otmâ mansain.” Yawu sâam pâlâm je manmai. Lok yawuya yengât sâam ki gewan. Ye je lok bâle je sâam kewilâyekjetâ belângen manmai yawuyaje orotmemeyene bâle je pilâm An-

itâhâlen biwiyenje kepeim denje lâum bulâne mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât honj bawalipje sâp sâsânan sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)

¹⁸ Yoane bukulipje otmu Parisaio lok nombotnaje Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyenaje hikum sâp sâsânanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yengâlen gâtne nombotnaje Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. “Nen Anitâne nângâningimu ârândâŋ olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât honj bawalipganjeâmâ otmain yawu ki otmai. Wongât hilâm ârândâŋ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sânetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok patonje imbi miakbe sâm bukulipje meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heronje otnomai. Heronje otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenaje taka bukuyeje kuŋetâ mumbuap yanâmâ enjat hako nângâm sot barak mannomai.

²⁰ Yakât yuwu sâmune nângânet. Yiwerenjeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoŋetâ mumbom sâp yan enjat hako nângânomai.” Yawu sâop.

²¹ Otmu orotmeme embâŋân otminiwi ya otmu ikne orotmeme ânje kâsikum yingiop yaje ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâm yan hâpu

golâenâk mânunmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekañan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekañe ya sem huhumu sot yañe golâ kinmap.” Yawu sâop.

²² Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâñe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hânģiñe otbuap. Yâhâ yakât kakñan tâk âñe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senñe âlâlâñe mânunbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ nenñe tâk âinñak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senñe âlâlâ umatñe mânunnomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hânģiñe otmu âñe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotñe.” Yawu sâop.

Yesu hoñ bawalipñe orop tatmâ nânģâ nânģâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)

²³ Tatmâ nânģâ nânģâ sâp âlâen Yesuñe hoñ bawalipñe nen kerek menenekmu âi kalam biwiñambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmñan po ningiop. Yawu otmuâmâ buku nombotñe yeñģât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunñe Parisaionñe nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi.

²⁴ “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseñe girem den kulemguop ya lâumâun ya tatmâ nanģain. Yakât girawu otmuâmâ hoñ bawalipģañe bukulipyenñe yeñģât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otñetâ yekmunñe bâleap. Yakât otmâ ģañe kuyiñģirâ âlâku ki otnomaihât nanģain.” Yawu sâwi.

²⁵⁻²⁶ Yawu sâñetâ purik pilâyinģim sâop. “Emelâk embânñan Dawitñe olop yakât den pat sâlikum

ki nângâm henğenğumai. Yakât topņe nângâņetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângâņet. Dawitiņe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunņe âlâ manop, kutņe Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiņe banğa tuhumm Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkņe konok neminiwi. Lok inņeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikņe tembe lâulipņe sotgât bâleņetâ yan ikņak Anitâhât miti selepņan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataņe sot kâmbukņe sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotņe talop ya mem tembe lâulipņe ge kâsikumm yingim newi.

²⁷ Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâp yukât topņe sâmunne nângâņetâ keterahâk. Emelâk embân Anitâņe tatmâ nângâ nângâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâm kuningim kalop. Yamâ nenņe Anitâ heroņe nângâwanğim mepaem biwi sânduk mannehât sâm kalop.

²⁸ Yâhâ Anitâņe hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât amboņe. Otmu yakât bonņeâmâ nâņe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

3

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuņe lok âlâ henğenğuo.

(Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuņe miti emetņan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bânņe mum pâlâmņe olop yanâk tatmu ehop.

² Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpņan Yesuņe lok pareņe ya mem henğenğuwuap me bia?”

sâm Parisaio nombotņane Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbiņe gotyetņan ba kinbi.

³ Gotyetņan ba kinņetâ Yesuņe lok pareņe ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.”

⁴ Sâmu yahatmâ kinmu benņe Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Moseņe den kulemguop ya topņe girawu tap? Tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan lok heņgemyongonom me hilipyongonom?” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu biwiyenē umatņe otmu olo-tonņâk kinbi.

⁵ Olotonņâk kinņetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyene kârikņe otmâ hiliwahonomai yakât nâņgâm tepņe nâņgâyiņgiop. Tepņe nâņgâyiņgim lok pareņe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâtņe pilâmu kuwihahop.

⁶ Panmu kuwihakmu Parisaioņe ya ekmâ yakât nâņgâm bâlewangim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyenē nombotņane lok pato âlâ, kutņe Herot Antipa sâm, yâkâlen torokatmâ manbi ya yeņgâlen ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuņetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuņe ikņe den pat âlepņe kâsikum yiņgiop.

⁷ Otmu Yesuņe hoņ bawalipņe nen menenekmu miti emetņambâ gem Galilaia denņân ginņehen ariwin. Arimunņe kapi gotņe tete ya ambolipņe dondâņe Yesuņe mem heņgemnongoâkgât nengâlen takanetâ heņgemyongop. Heņgemyongop yakât den pat alahum sâm haok tuhuņetâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ yu ambolipņe.

⁸ Nombotņeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunņe, kutņe Yerusalem sârn, ya ambolipņe. Otmu kapi pato ya hawamngum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipņe. Yâhâ nombotņeâmâ Irumaia ambolipņe. Yâhâ nombotņeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipņe. Yâhâ nombotņeâmâ kapi kutyetņe Tiro otmu Siron ya ambolipņe.

⁹⁻¹⁰ Lohimbi yawuyane heņgemnongoâk sârn taka hawamnongowi. Hawamnongoņetâ lohimbi dondâ heņgemyongop. Heņgemyongom tatmu mem hâmbiņ gumbiņ tuhunenekbi. Mem hâmbiņ gumbiņ tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nâņgâm Yesuņe eknongomu waņga âlâ deņgân giņņan talop ya mem dâimunņe gotnenņanâk gaop.

¹¹ Otmu lohimbi nombotņe weke bâleņane mâņgâeyehop ya Yesuņe watyekmu gaiakmâ den kârikņan halahum yuwu sâwi. “Nenņe topge naņgain. Gâmâ Anitâhât nanņe bulâņe.” Yawu sâwi.

¹² Yawu nâņgâwi yakât otmâ lohimbi ekyongoņetâ nâņgâmai hât sârn kuyiņgiop.

*Yesuhât hoņ bawalipņe yeņgât kutyene
(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)*

¹³ Otmu yakât kakņan Yesuņe hoņ bawalipņe kâiân yâhâp nengât âi sârn ningiwe sârn otmâ nongonmu lohimbi ya pilâyekmâ ari ekbin.

¹⁴ Arim ekmâ orowâk pumņan yâhâmunņe yuwu sârn eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topņe kâsikum yiņgiwomgât meyeksan. Den kâsikum yiņgim hâņgânyongomune ari nâhât den pat âlepņe sârn ekyongonomai.

15 Ekyongom yan weke bâlenjane lohimbi nombotnje mângâeyekmap ya watyekjetâ gaiakmâ ari-nomai.” Yawu sâop.

16 Nen menenehop yamâ kutnenje yuwu. Simon, yamâ kutnje âlâmâ Petoro sâm kunop.

17 Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtje. Yâkne nep kârikne tuhuowot ya ekmâ yan Yesune kutyetje âlâ yuwu sâm yotgonop. “Boanesi” sâm yotgonop. Yakât topneâmâ yuwu. “Denyetje kou kâlâp.”

18 Âlâmâ Anderea yamâ Simon imiñe. Otmu nombotjeâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaiο nanñe Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtje ya yengât topyeñe yuwu. Kasalipnenñe Roma lok ya yengât hâkânj otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtje.

19 Otmu bâiñeâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtje. Yâkneâmâ Yesuhât betñehen kionop ya. Yesune âi ningim yawu sâm eknongomu orowâk pumñambâ gewin.

Yesune Satan mem ge katbuap yakât sâop.

(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)

20 Pumñambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâm ot tatmunñe lohimbi dondâñe Yesune mem heñgemnongoâk sâm nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekjetâ sot ki newin. Inâk tatmunñe Yesune sot ki niop yakât otmâ lohotñe olop. Lohotñe olop yamâ lohimbi dondâñe gâñak bamat nâñak baman otmâ hâmbiñ gumbiñ tuhunjetâ hâpunakmâ heñgemyongop. Nep tuhum tatmu wâtñe houñ

sâop. Wâtne houŋ sâmu yan lok nombotŋe ekmâ nâŋgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesuŋe kunŋe itoŋ galaŋ otmu ki galemahom mansap.”

²¹ Yawu sâŋetâ ikŋe hepŋe torehenlipŋe den pat ya nâŋgâm tângune sâm emetyeŋe pilâm tohowi.

²² Mâtâwân tohoŋetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋe Yerusalem kapiângembâ toho tatbiŋe ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâleŋe ya yengât amboyeŋe, kutŋeâmâ Besewulu sâm, kutŋe âlâmâ Satan, yâkŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu yâkât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâŋetâ nâŋgâm yuwu sâm purik pilâyŋgiop. “Satangât weke bâleŋe ki ahom hioŋakmai.

²⁴ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyeŋe kâwurumŋaŋak kinbuap.

²⁵ Yâhâ hep torehenŋe komot konohâk otmâ mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutyenŋe biatbâp.

²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Yiwerenŋe Satangât komotŋak ahom hioŋakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kuriŋ sânomai.”

²⁷ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok sâtŋe kârikŋe âlâ me âlâŋe ikŋe manmanŋe torokatmâ teteâkgât hâmbâŋe mem haŋgalakmâ tembe talam lâuakmâ teŋgâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaŋe taka kombo mewanŋiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasaŋe kum itit kiom bâleŋe

tuhuwanġiwuap. Dop yawuâk nâŋe Satan mem ge katbom. Yamâ anġoân yâkât weke bâleŋe watyek-mune gaiakmâ arai.”

28-30 “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâtŋe senduk banearâ bâleŋeŋe mâmâŋe otbaŋgimu âi memap nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm tâpikguai yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâleap. Me Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu gewan nâhât nâŋgâŋetâ tâŋât oap. Me lohimbiŋe nâhât nâŋgâŋetâ giâkgât sâm biwiyenjan kionŋnoma. Lok yawuyane orotmemeyene bâleŋe bet pilânomai ya yeŋgât tosa yamâ Anitâŋe pilâyinġiwuapgât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwuap. “Bâe, âi yukât amboŋe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitmâ yâhâmbisâp. Lok yawuyane tosa pato dâiwuap yamâ Anitâŋe tosa ya pilâwanġiwuapgât dop âlâ ki tap.”

*Yesuhât hepŋe torehenlipŋe
(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)*

31 Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikŋe hepŋe torehenlipŋe takawî. Taka tirek topŋan kinmâ yuwu sâwi. “Atanennŋe gâ ge.”

32 Yawu sâŋetâ lok âlâ yan talopŋe yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nâŋgâ. Torehenlip-geŋe taka tirek topŋan kinmâ gâhât yai.”

33-34 Yawu sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe.

³⁵ Anitâhât tem lâum mansai yenêâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikņan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

¹ Hilâm âlâen Yesune Galilaia dengân ginņan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepņe ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbî dondâņe taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhuņetâ yapâ pilâyekmâ waņgaen yâhâop. Waņgaen yâhâmu lohimbî takawi ya dengân ginņan ge tatņetâ waņga orotok sâm endâņân baop.

² Endâņân bam waņgaen kinmâ ikņe den pat yakât topņe nâņgâņetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

³⁻⁸ “Den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Lok âlâņe hote alikņe mem hâilonņbe sâm newângen ariop. Ari hote alikņe ya nombot nombot mem hâilonņmu giop. Nombotņeâmâ mem hâilonņmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ mem hâilonņmu hân toņe bîaen ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ hele bâleņe iowân giop. Yâhâ nombotņeâmâ tep tep kum hân âilonņgo lonņo tuhuwi yan mem hâilonņmu ge talop. Yawu gârâmâ hote alikņe mem hâilonņmu âlâen âlâen giop yakât topņeâmâ yuwu. Nombotņe mâtâwân ge talop yamâ nâņe in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotņeâmâ hân toņe bîaen giop yamâ gihitņe kakņeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârîkņe kumu yan in yawu mum hâlâlâņ sâop. Yâhâ nombotņeâmâ hewukņan me hele pato biwiņan giop yamâ âilonņgo tetem pururuk sâop.

Pururuk sâmu hewukŋaŋe langumu derepgum gimbaŋgumu orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âlepŋan giop yaŋeâmâ tetem pururuk sâmu âlonŋo yahalop. Yâhâ nombotŋeâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotŋeâmâ hote pawut purik papato sâmain dop yawuya teteop.

⁹ Nâŋe den yan yu biwiyenŋan katmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi kerekŋe yahatmâ iton galan otmâ gem ariwi. Ariŋetâ nombotŋe yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem gaŋetâ nen hon bawalipŋe kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâmu âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nâŋgâmunŋe ki keteraksap. Yamâ topŋe sârâ nâŋgâmunŋe keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâmu âikumunŋe yuwu sâop.

¹¹ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ gamap yakât topŋe yeŋe tipŋe naŋgai. Yâhâ lok nombotŋe nâhâlen ki torokatmâ mansaiŋeâmâ biwiyenŋe pâlâmŋe otmâ mansai. Biwiyenŋe pâlâmŋe otmâ manŋetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman.

¹² Yakât otmâ

“yâkŋe nâhât hâkân otmâ nekmâ kâkâsuk otmâ. Yawu otmâ biwiyenŋe alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nâŋgâŋetâ keterakmap. Yâhâ biwiyenŋe pâlâmŋe otmâ nâhât den pat yu nâŋgâŋetâ tâŋât oapgât hiliwahonomai.

Yamâ nângâm heŋgeŋguai mâne biwiyenê Anitâhâlen katmâ denŋe lâunjetâ tosayenê emelâk pilâyinŋimbâp.” ”

*Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe
(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)*

¹³ Yawu sâŋ benŋe yuwu sâŋ eknongop. “Nâŋe den yan yu ki nângâm heŋgeŋguai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâŋ sâŋmune yeŋe nângâŋetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâŋmune nângâŋet.

¹⁴ Lok hote alikŋe mem hâilonŋmu giop yamâ nenŋe Anitâhât den lohimbi sâŋ ekyongomunŋe nângâŋmai yakât dop.

¹⁵ Yâhâ alikŋe nombotŋe mem hâilonŋmu mâtâwân giop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den nângâŋmai yanâmâ Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap.

¹⁶ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân toŋe biaeŋ giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nângâm heronŋe otmâ manmai. Nângâŋetâ den ya kakŋeâk gem biwiyenâŋ gihitŋe kârikŋe ki memap.

¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipŋe takanjetâ yekmâ kiŋgityenâhât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyenê nombotŋaŋe senyenâŋ gemai yan lohotŋe otmâ pilâmai.

¹⁸ Yâhâ hote nombotŋe mem hâilonŋmu hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbi nombotŋe den ekyongomune nângâŋetâ bonŋe otmap.

¹⁹ Nângâŋetâ bonŋe otmu sâp kâlep ki otmuâk hâŋgât iri sikum, me tewetsenŋe, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângâŋyenâŋe yan hikum nângâm

manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepñe ki teteyiñgimap.

20 Yâhâ hote mem hâilonmu nombotñe hân toñe orowân giop yakât topñe yuwu. Lok yawuyanêâmâ den pat âlepñe nângâm heñgenñumai. Nângâm heñgenñum tiñâk lâum manjetâ manman âilongo longo teteyiñgimap. Yâk yengât topyeñe yawu. Nâñe hoteân hâum yan yamâ topnenñeâmâ yawu.” Yawu sâop.

*Lok topnenñe Lambeân hâum sâop.
(Luka 8:16-18)*

21 Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Nenñe emet kâlehen tatmâ lambe saum tunğunan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunñe kinmâ sem lajinñe pilâmu ekmâ gem yâhâmain.

22 Yakât topñe yuwu. Lok âlâ me âlâñe otrjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekñan otmu eknom. Yâhâ omoñ kâtâpñan otrjetâ ki ekmain yamâ hâmbâi mâne hañ sâmâ tetekñan eknom.

23 Nâñe den yan yu biwiyenânâk katmâ topñe nângâm heñgenñunomai.”

24 Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topñe teteâkgât sâmune nângâñet. Yen oap amboñe ikñiâk ikñiâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nângâm lâunomai me kum pilânomai yakât matñe Anitâñe yiñgimu âlâku amboñan amboñan menomai.

25 Lok âlâ me âlâñe nâhât den nângâm biwiyenân katmâ mannomaiñe ya nângâñetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe nâhât den nângâñetâ nahat otmu bet pilânomaiñe biwiyenñe pâlâmñe manmâ ki

nângâñetâ keterakmâ heñgenñuwuap.” Yawu sâm eknongop.

Anitâñe tihitnenñe otmap yakât topñe

²⁶ Yawu sâm Anitâñe tihitnenñe otmâ menenek-buap yakât topñe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâñe newân ari yu me ya kehetñe katmap.

²⁷ Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâm ga takamap. Pururuk sâm ga takamap yakât topñe ki nângâmain.

²⁸ Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâm ga takam yañak esenñe huhumap. Esenñe huhum yañak pato otmâ yan bonñe otmap. Yamâ kehetñe hânâmbâ pururuk sâmap yapâ gâtñe bonñe otmawân osetñe ya tatmain yakât ki nângâm ketetmâ gulip malap otmain.

²⁹ Bonñe otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Anitâhât den lok biwiyenñan katmunñe tatmu yâk yengâlen bonñe tetewuap yakât ki gorâningimap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topñe

(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

³⁰ Yawu sâm den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yeñe biwiyenñe Anitâhâlen kepeñetâ tihityenñe oap yakât topñe teteâkgât wuân denân hâum sâmune nângâñetâ keterakbuap? Yuân hâum sâmune nângâñet.

³¹ Nak âlâ kutñe bândup yamâ lok âlâñe kehetñe tipñe âlâ mem ari kalamñan kalop.

³² Katmu tatmu kâmñe ga takam yañak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotñe wangiyekmap.

Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

³³ Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâm ekyongominiop.

³⁴ Sâm ekyongomu nângâŋetâ ârândân otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenŋeâk tatbin yan topŋe nângâmunŋe keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

*Yesuŋe sâmu to siru nân nân sâop.
(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)*

³⁵ Yesuŋe den yawu sâm tiŋ pilâm emetsâpŋe otmu yuwu sâm eknongop. “Waŋgaen yâhâ denŋân yu hâtikgum nombotgen arine,” sâmu nenŋe lohimbi ya pilâyekmâ waŋgaen yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin.

³⁶ Arimunŋe nombotŋe gurâ betnennan watnenekmâ tohowi.

³⁷ Denŋân ya tânâmgumunŋe yanâk siru puŋ puŋ sâm pilâop. Siru puŋ puŋ sâm pilâmu toŋe waŋga kâlehen gemu guhutbe sâm olop.

³⁸ Guhutbe sâm olop yan Yesuŋeâmâ kum ihi ya katmâ ya kakŋambâ aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu nen hoŋ bawalipŋaŋe yahatmâ waŋga hâmenjehen yâhâ mândem ekuwin. “Wa, waŋga yu denŋân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

³⁹ Yawu sâmunŋe yahatmâ siru ya kuwaŋgiop. Kuwaŋgimu to yaŋe nân nân sâop.

⁴⁰ Nân nân sâmu yuwu sâm âinongop. “Yen wongât kiŋgityenjahât oai? Anitâŋe haonmâ ârândân tihitnenŋe otmap yakât topŋe ki nanŋai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nânŋe tânyongowomgât

dop ki tap. Yawu mon sâm oai?” Yawu sâm eknongop.

⁴¹ Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. “Bâe, lok yukât topņe girawu? Siru kuwanņimu yanņak to yanņ nâņ nâņ yap.” Yawu sâwin.

5

Yesuņe weke bâleņe watyekmu gaiakmâ bau yenņâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)

¹ To nâņ nâņ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutņe Gerasene sâm, yan ariwin.

² Yan ari wanņaembâ lâum kionņmâ arimunņe lok âlâ weke bâleņeņe mânņgâeminiop yamâ sumânģembâ takamu ekbin.

³⁻⁵ Yâhâ yâkât topņe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâleņeņe mânņgâemu omoņe hilâmņe sumânģen ari im yahatmâ isem hu halak tuhuminiop. Hu halak tuhum kâlân, me nak duwiņan, me hân teņ sâņan me âlâen âlâen yan ikņe kun kândâtņe ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtņe kârikņe otmu kapi ya ambolipņe ari kâiņe bâtņe mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbiriņ sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikņe, kutņe sein sâm, yanņe kâiņe bâtņe mem menduhum sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbiriņ sâmu hâreakminiop. Yawu otmu ekņetâ tepyeņe hindâm pilâm kapiyeņan ariwi. Lok yakât topņe yawu.

⁶ Lok yanņe ewânģân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâm yakât ulitguwe sâm in yawu yâkâlen giop.

7-8 Yâkâlen ge kinmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watbe sâmu otmâ yuwu sâmu ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâmu ulitguop. “Yesu, topge nanŋan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanŋan.” Yawu sâmu ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâŋgâwe.”

Sâmu sâop. “Nâŋe weke bâleŋe nombotŋe meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât nengât kutnenŋe “Komot Pato,” yawu.

¹⁰ Aiop, gâŋe nâŋgâningirâ sumânâk manmâ yan kâlepŋehen ki arinehât nanŋain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yâhâ talapŋan bau sesengâlâkŋe tomot tuhum kinŋetâ yekbi.

¹² Yekmâ yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbuat otmuâmâ, âlepŋe watnenekdâ bau enda yeŋgâlen arinom.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŋetâ watyekmu yâkâlembâ gaiakmâ bau ya yeŋgâlen ge mânunjakbi. Bau yeŋgâlen ge mânunjakmâ mângâyekŋetâ sururuk sâmu ba hem patoembâ tâwoŋ sâmu dengânân kionetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kinŋitŋe orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kinŋitŋe orowâkŋe dengânân kionetâ haranyongop. Yakât otmâ galempongom manbiŋe ekmâ sururuk sâmu kapi ambolipŋe ya ekyongowi. Ekyongonetâ yakât topŋe nâŋgâne sâmu Yesuhâlen takawi.

¹⁵ Otmu emelâk weke bâleŋeŋe lok mângâeŋetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâŋgân

nângânje keterakbangimu hâk katipje mânunjakmâ tatmu ekbi. Ekjetâ sâtje otmu lohimbî Yesu orop kinbî ya âiyongowi.

16 Âiyongonetâ Yesuje weke bâleje watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi.

17 Ekyongonetâ nângâm kuk otmâ Yesuje pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

18 Yakât otmâ Yesuje menenekmu wanjaen yâhâmunje yan lok weke bâleje watbangiop yaje yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanjan.”

19 Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwereje Anitâje nângâhihimu nângân nângânge keterakgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

20 Yawu sâmu kapi bâlâk ñerek tatmâ arap ya yengâlen ari yakât den pat ekyongomu nângânjetâ sâtje olop.

Imbi âlâ mesek umatje tetewangiopje Yesuhât sângum walipgum âlepje olop.

(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)

21 Yawu otmâ Yesuje menenekmu kapi ya pilâm wanja mem âwurem ariwin. Âwurem ari wanjaembâ ge dengân ginjan kinmunje lohimbî dondâje Yesu ekne sâmu taka hawamngom kinbî.

22 Yawu otmâ kinjetâ miti selepnahât galem ya yengât lok kunje, kutje Yairo sâmu, yâkne gotjan ga mepaem ekuop.

23 “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâam oap. Yawu gârâmâ gâñe ari wâirâ âlepñe olâkgât nanñan.” Yawu sâop.

24 Yâhâ nennñe takawin yakât den pat ya lohimbi dondâñe nâñgâm Yesu ekne sâam taka mem hawam mewam tuhunenekñetâ orowâk ariwin.

25 Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topñeâmâ yuwu. Imbilipnennñe emetsenñe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenñe ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop.

26 Yambu kâiân yâhâp yu biwiñan dokta yengâlen arimu hep ya sañ sâekgât âi pato menjetâ tewet-senñe pato imbiâk pilâminiop.

27 Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nâñgâm peneningimu orowâk ariwin.

28 Orowâk arim yan biwiñane yuwu nâñgâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ sâñgum potonñan in walipguwom.” Biwiñane yawu nâñgâop.

29 Yawu otmâ walipgumu yanâk hepñe sañ sâamu hâkñe nâñgâmu âilonño olop.

30 Yâhâ walipguop yanâk Yesuñe hâkñe katmâ nâñgâop. Hâkñe katmâ nâñgâm yanak engatñe kakñambâ olelem yekmâ “Âlâñe walipnohoap?” sâam âiyongop.

31 Yawu sâam âiyongomu yan kurihiakñetâ nennñan gâtñe âlâñe yuwu sâop. “Lohimbi dondâñe hawam mewam tuhunenekñetâ wâiakmâ kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nâñgâm yat? Yan gâtñane mon walipgohoai.”

32 Yawu sâam ekumu senñe senñe olop.

33 Senje senje otmu imbi yaŋe kâi bâtje kârâŋ kârâŋ sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotjan ba walipgum yan âlepje olop yakât topje kerek ekuop.

34 Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâŋe nâŋgâhihimu hepge saŋ yap. Lo-hotjan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

35 Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoŋ bawalipje nombotjaŋe emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

36 Yawu sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâm ki nâŋgâm yawu otmâ Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

37 Yawu sâm lohimbi nombotje katyekmu kinjetâ Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane meyekmu ariwi.

38 Ari Yairohât emet gotjan ba kinmâ gilâp nâŋgâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâwi.

39 Yawu otmâ isem tatjetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetje ki bâleap, in aman pâlamje iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleŋe oai?”

40 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ ki bonje otmu girinbaŋgiwi. Girinbaŋginetâ Yesuŋe hâŋgânyongomu yaihen kionbi. Yaihen kionjetâ âwâŋe mâmâŋe otmu hoŋ bawalipje kalimbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi.

41 Yâhâŋetâ Yesuŋe imbi sihan ya bâtjan mem denyenjan yuwu sâm ekuop. “Talita, koum.” Yakât topjeâmâ yuwu. “Barat tipiŋe, yahatmâ kin.”

42 Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâñe mâmâñe ekmutâ âlâ kândâkdâ olop.

43 Yawu otmuâmâ Yesuñe sâmu sot um wañetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetñe ki ekyongoromawot sâmu kuyitgiop.

6

Yesuhât kapilipñe betbañgiwi.

(Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)

1 Yawu otmâ Yesuñe ikñe kapiân âwurem ariwe sâmu otmâ menenekmu orowâk yahatmâ ariwin.

2 Ari manmunñe tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp âlâen Yesuñe miti emetñan yâhâ den kâsikum yingñiop. Den kâsikum yingñimu lohimbi dondâñe nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtñe. Âlâñe nâñgân nâñgân topñe topñe yu ekumu taka kâsikum ningñiap? Me wosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunñe sâtñe oap.

3 Yamâ hep torehenlipñe nâñgâyingñiain. Imilipñe, kutyenñe Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipñe ya gurâ nâñgâyingñiain. Yâhâ mâmâyenñe Maria yâhâmâ nenñan gâtñe. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nâñgânôm?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipñe nâñgâyingñiwi yakât otmâ den kâsikum yingñim manop yamâ nâñgâñetâ nahat otmu betguwi.

4 Yawuhât Yesuñe biwiyenahât topñe ekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Anitâhât poropetelipñe kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yingñetâ nâñgâñetâ bulâñe otmap. Yâhâ yâkñe hep

torehenlipyene den kâsikum yinginetâ nângânetâ nahat otmap.” Yawu sâop.

5-6 Yesune den kâsikum yingimu nângânetâ nahat olop yakât otmâ lohimbi dondâne biwiyene yâkâlen ki katbi. Lohimbi nombotjane biwiyene yâkâlen katjetâ hejgemyongop yamâ getek âlâ. Yawu otjetâ yekmâ nângâmu sâtje otmu hohetyenjan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikje kapi pilâm kapi âlâlâ yengâlen ari Anitâhât topje nângânetâ keterahâkgât den kâsikum yingiop.

*Yesune hoj bawalipje meyekmâ âi sâm yingiop.
(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)*

7 Otmu Yesune hoj bawalipje kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâm eknongop. “Sâmune nângânet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topje sâm ekyongonomai yamâ nâne mâmâne otyingimune weke bâlene watyekjetâ gaiakmâ arinomai.

8 Hângânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topje katne sâm sot me senje âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenje hakyenjan ki tatbuap.

9 Me pet me hâk katipje ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyenahât katipje katmâ howan konok tinangunomai.

10 Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekjetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipjane orotmemeyene bâlene betbangim biwiyene Anitâhâlen katjet sâm nâhât den pat âlepje ekyongonomai.

11 Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângânetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâne matne umatne yingiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyeŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gemu betyŋim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.” Yawu sâop.

12 Yawu sâm eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋim biwiyeŋe Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âlepne ekyongowin.

13 Den pat âlepne ekyongom yan weke bâleŋeŋe mângâeyekbi ya gurâ watyekmunne gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotne mesek otbi me kundat topne topne teteyŋgiop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutne oliwa sâm, yakât kehetŋahât tonŋe mem kunyeŋan lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunne âlepne otbi.

Yoane kuŋetâ muop.

(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

14 Nenne yawu otyŋgiwin yakât den patne perereŋ sâm arimu lohimbi dondâne nângâwi. Nângâmâmâ nombotŋeŋe Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ, kutne Yoane sâm, yâkne embâŋâmbâek topne katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutne Herot sâm, yâkne tembe lâulipne hângânyongomu ari kuŋetâ muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ kulem topne topne yu mem gap.” Yawu sâwi.

15 Yâhâ nombotŋeŋeâmâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutne Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop

yaŋe mon purik sâŋ ge kuleŋ âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Emelâk embânân poropete lok nombotŋaŋe Anitâhât tem lâum kuleŋ topŋe topŋe mem âiyenŋe tuhuwi. Yakât dopŋeâk lok yuŋe Anitâhât den eknongom kuleŋ topŋe topŋe memap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâŋ alahuŋetâ Herotŋeâmâ denyenŋe nânġâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâŋmune enġatŋe hârewi. Yâkŋe mumuŋambâ yahatmâ kuleŋ topŋe topŋe yu miap.” Yawu sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu Herotŋe sâŋmu Yoane kuŋetâ muop yakât topŋe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anġoân Pilipŋeâmâ imbi, kutŋe Herotia sâŋ, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaŋe lokŋe hâkâŋ otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya orop mi-ahowot. Yakât otmâ Yoaneŋe nânġâmû bâlemu yuwu sâop. “Nenġât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

¹⁹⁻²⁰ Yawu sâŋ kuyitġimu imbi yaŋe Yoanehât dondâ nânġâm bâlewaŋġiop. Nânġâm bâlewaŋġim yan Yoane girawu otmâ kuŋetâ muâk nânġâm manminiop. Yâhâ Yoaneŋe Anitâhât launŋe lâum uwawaŋŋe bia manmâ gaop yakât Herotŋe ekmâ nânġâmû âlâ kândâkdâ otmu gorâwaŋġiop. Gorâwaŋġimu yan imbiŋahât mâtâp maŋġuwe sâŋ otmâ tembe lâulipŋe hânġânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetŋan katŋetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotġât sâtġât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum waŋmu nânġâm heronŋe otminiop. Yawu ġârâmâ den sâop ya nânġâmû biwiŋan hâumu biwi yâhâp otminiop.

21 Yawu otminiop yamâ imbiñajeâmâ Yoane kuñetâ muâkgât nângâminiop. Mâne mâne mâne yakât bonñe teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotñe teteop yakât nângâm heronje otne sâmbukulipñe nombotñe taka sot um nene sâmbenduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotñe, otmu tembe lâulipñe ya yengât kunlipyene, otmu kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengât papatolipyene kerehâk menduhuakmâ sot nem heronje nângâwanjiwi.

22-23 Sot nem heronje otñetâ yanâmâ baratyetñane yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyene âlepñe otmu heronje nângâwi. Heronje nângâñetâ Herotñe yuwu sâmekuop. “Barat. Anitâhât senñan kinmâ sâmune nângâ. Iri sikum senñe âlâlâ tatnihiap yu me ya ekñâlemat ya âlepñe eknohorâ nombotñe kâsikum gihiwom.”

24 Yawu sâmekumu imbi yañe ari mâmânje yuwu sâmekuop. “Awonñane ikñe iri sikumñe me senñe âlâlâ tatbangiap ya “nombotñe gihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomgât nanjat?” Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuñetâ muâkgât nanjan. Yakât otmâmâ “Yoane engatñe hârem kunñe mem ga nihñet,” yawu sâmekuwuat.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu baratñane tepñe yahatmu sururuk sâm âwurem ari yuwu sâmekuop. “Gânje tembe lâulipge ekyongorâ in yawu ari Yoane engatñe hârem kunñe kondoân katmâ mem ga nihñetgât nanjan.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmu âwânñane Anitâhât senñan sâmkârikñe tuhuop yakât nângâm biwiñane umatñe dondâ olop. Yawu otmu bukulipñe yengât

senyenjan kinmâ den ya ekuop yakât anjolakman sâam den ya laujan miop.

²⁷ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu sururutuk sâam pâi emetjan yâhâ Yoane enjatnje hâreop.

²⁸ Enjatnje hârem kunje mem kondoân katmâ mem ge wanop. Wanmu lâum mâmânahâlen ari tiripgumu ekmâ biwinje herone olop.

²⁹ Yakât den pat ya Yoane hon bawalipnaje nângâm lâum ari kât giopnje âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yingwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

³⁰ Yâhâ emelâk Yesune nen hon bawalipnje hângânnongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepnje kâsikum yingwin. Kâsikum yingim pesuk pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yingwin me otbin mewin yakât ekuwin.

³¹ Orowâk den alahum tatmunje yan lohimbi dondâne bam gam hâmbinj gumbinj tuhunenekjetâ sot ki um newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesune yuwu sâam eknongop. “Lohimbi dondâne nengâlen taka mem awawi guwawi tuhunenekjetâ girawu otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nângâm den alahunom? Yakât otmâ pilâyekmâ ari nenniâk tatmâ nângâm hâknenje menom.” Yawu sâop.

³² Yawu sâmu kapi ya pilâm ge wanga âlâ mem dengân ya hâtikgum lok ki manmaiângen ariwin.

³³ Kapi ya pilâmunje lohimbi nombotnaje nenekmâ ya pilâm dengân ginjeâk watnenekmâ ariwi. Arijetâ kapi âlâlâ dengân ginjan tatmâ arap ya ambolipnaje kapiyenje pilâm

peneyiŋiŋetâ ari ari denġân giŋŋan kinmâ mambotningiwi.

34 Yawu otmâ kinŋetâ waŋgaembâ gemunŋe Yesuŋe yekmâ yuwu nâŋgâop. “Lama amboyenŋe bianŋe manmai yakât dopŋeâk lohimbi yuŋe ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ wenŋe nâŋgâm Anitâhât den topŋambâek kâsikum yiŋgiop.

35-36 Kâsikum yiŋgimu emetsâpŋe otmu yan yuwu sâm ekuwin. “Emetsenŋe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâŋmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yiŋgimu wâtyeŋe houŋ sâmapgât gâŋe hâŋgânyongorâ ariŋet. Hâŋgânyongorâ ari yeŋahâk sot puluhum um nenomai.”

37 Yawu ekumunŋe yuwu sâm eknongop. “Âlepŋe yeŋahâk sot kâsikum yiŋgiŋet.”

Sâmu sâwin. “Lohimbi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu otmuâmâ lohimbi dondâ yuâmâ sot um yiŋgimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap? Nenŋe sot puluhum um yiŋginom yuâmâ lok âlâŋe emetsenŋe nombolân yâhâp yakât biwiŋan âi tuhum pesuk pilâm hâmeŋe memap yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu ki orotŋe.” Yawu sâwin.

38 Sâmunŋe sâop. “Yeŋgâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâŋetâ nâŋgâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâm ekuwin. “Nengâlen baŋga kândâkdâ mome otmu iŋan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

39 Sâmunŋe sâop. “Yeŋe lohimbi yu ekyongonŋetâ kâsiwahom komot tipi tapi tatmâ ariŋet.” Yawu sâop.

40 Yawu sâmu komot tipi tapi tatjetâ komot 50 olop.

41 Ge tatjetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banga ya motokmâ tipi tapi tuhum ningimu lohimbi ya kerehâk yingimunje newi.

42 Yâhâ injan gurâ yawuâk yingimunje nenjetâ dopyenjan olop.

43 Nenjetâ dopyenjan otmu sot nombotje talop ya hâwurum mânunmunje saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

44 Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunje 5000 yakât dop olop.

Yesuje to kakjambâ tâlim takaop.

(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

45 Sot nem pesuk pilânetâ Yesuje hângânnongom yuwu sâop. “Yeje wanga yu mem kulet sâm Besaita kapiân arinet Arinetâ nâmâ lohimbi yu hângânyongomune arinetâ yengât betyenjan watyekbom.” Yawu sâop.

46 “Yawu sâm hângânnongomu arimunje lohimbi ya gurâ hângânyongomu yahatmâ iton galaj otmâ ariwi. Arinetâ iknjiâk tatmâ Anitâ ekuwe sâm pumjan yâhâop.

47 Pumjan yâhâ âwâje orop den otmutâ emet omon olop. Âwâje orop den otmutâ pesuk sâmu gem dengân ginjehen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâmgum nip nip otbin.

48 Yawu arim tatmunje ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâm ba hâum pâpgum tatmunje emet emelâk orotok sâop. Yawu otmu tânâmjan hâum

pâpgu gupgu ot tatmunje Yesu ikrjak to kakjambâ tâlim takamu ekbin.

⁴⁹⁻⁵⁰ To kakjambâ takamu ekmâ tepnenje hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kingitnenjahât otmâ kâi bâtnenne sân sân sâop.

Yawu otmunje yuwu sâm eknongop. “Yen wongât otmâ kingityenjahât otmâ kâi bâtyene sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.”

⁵¹ Yawu sâm wanjaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk sâm njiniñ njiniñ sâop. Sânduk sâm njiniñ njiniñ sâop ya ekmunje âlâ kândâkdâ olop.

⁵² Yawu gârâmâ emelâk banja mome motokmâ kâsikum yingimu lok 5000 yanje nejetâ dopyenjan olop ya ekmâ Yesuhât topje nângâwin mâne saru kakjan takamu siru njiniñ njiniñ sâop ya ekmunje ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nângân nângânnenje pâlâmne olopgât Yesune yu ya olop yakât topje ki ekmâ nângâmunje keterahop.

*Yesuhât sângumje wâim âlepje otbi.
(Mataio 14:34-36)*

⁵³ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutje Genesaret sâm, yan ari kionmâ wanja hikumunje kinop.

⁵⁴ Hikumunje kinmu kapi ya ambolipje taka Yesu ekmâ nângâwi.

⁵⁵ Ekmâ nângâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbî kundat, me mesek, me umatje topje topje teteyingiop ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesune wosaken ariop yan lâuyekmâ ari heŋgemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi.

⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtne kundat me umatne topne topne teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunne gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepne otjetgât nan gain.” Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepne otjet.” Yawu sâmu nombotjanje sângumne wâim yanak âlepne otbi.

7

*Launenjanak ki sâm mepaem mannom.
(Mataio 15:1-9)*

¹⁻⁴ Parisaio kerekne tâmbâlipnenne yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâm bâtyeje piriakmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk angoân pirim hejengumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenne yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhun yan neminiwi. Otmu buku nombotjanje yawuâk otjet sâm kendâyinjinetâ yanak lok kinjite orowâkne denyene lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topyene yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikun ningiminiwi nombotjanje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhujetâ yan nenne tâmbâlipnenne yengât den kum bâtnenne ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunne nenekmâ nângâjetâ bâlemu Yesu yuwu sâm âikuwi. “Hoŋ bawalipganje tâmbâlipnenne yengât den kum bâtyeje ki pirim

niai. Yawu otmâ sot inâk neñetâ nâñgâmunñe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁶ Sâñetâ purik pilâyinñim yuwu sâñ ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyenñe yâhâp. Yakât otmuâmâ embânñan emet inânñan poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâñ, yâkñe yengât topyenñe teteâkgât den kulemguop ya yuwu.

“Lohimbi yuñe lauyenañak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenañeâmâ ki hikunekmai.

⁷ Yâkñe lok senyenñan kinmâ yenñe engâtyenñeâk otmâ den sâñ nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenañak perâk perâk sâñ orotmemeyenñe yakâlâk nâñgâñetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulemguop yakât bulâñe yengâlen teteap. Yenñe Anitâhât den bulâñe yamâ betbanñim tâmbâlipyenñe yengât nâñgân nâñgânyenñan teteop ya nâñgâñetâ yahatmu ya konok lâum manmai.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâñmune nâñgâñet. Yenñe Anitâhât den bulâñe ya katipgum yenñe nâñgân nâñgânyenñan tetemap ya sâñ lohimbi biwiyenñan kionñetâ nâñgâñetâ bulâñe otmap.

¹⁰ Yakât topñe yuwu sâñwe. Anitâñe Mose ekumu girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyenñe yengât nâñgâyinñim denyenñe lâum manñet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyenñe den bâleñe ki hâiyeknomai. Yâhâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap.

¹¹ Yawu gârâmâ yenñe girem den ya kum mansai yakât sâñwe. Yenñe yuwu sâñmai. “Lohimbi âlâ me âlâñe âwâñe mâmâñe yuwu mon sâñ ekyotgonomai. “Awoñ, meñ, sombo otdomawot yanâmâ

nâñe sot me sennje âlâlâ âlepñe tânyotgowom.” Yawu sâñ ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon sâñ ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topñe yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topñe yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâñ ekyotgonomai. “Senñe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetñan ari katmune tatbuap yakât yañe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.”

¹² Yawu sâñ betyotgonetâ hâhiwin kakñan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerenñe nanlipyenñe âwâ mâmâlipyenñe betyinjim tewetsenñe mem miti emetñanâk katñetgât yenñe kendâyinjinomai.

¹³ Yamâ Anitâñeâmâ yakât nâñgâmu dondâ gemap. Yenñe Anitâhât den nâñgâñetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yenñe orotmemeyenñe âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâñe betbañjim yenñahâlâk nâñgâñetâ yahatmap.”

Orotmeme yu otmunñeâmâ yañe mem bâlenenekbuap.

(Mataio 15:10-20)

¹⁴ Yesuñe Parisaio lok yawu sâñ ekyongomu arinjetâ lohimbî inñe manbî ya yâhâpñe sâmu yâkâlen ganjetâ yuwu sâñ ekyongop. “Yuwu sâmune nâñgâm biwiyenñan katñet.

¹⁵ Wuân me wuân neñetâ tepyenñan gemap yañeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nâñgân nâñgânñenñan tetemap ya sâñetâ lauyenñambâ ga takamap yañeâmâ bulânñanâk mem bâleyekmap.

¹⁶ Den yan yu biwiyenñan katnomai yanâmâ topñe nâñgâm henñenñgunomai.” Yawu sâop.

17 Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topņe eknongomu nâņgâne sâm âikuwin.

18-19 Âikumunņe sâop. “Bâe, hilâm ârândân den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nâņgânjetâ keterakmap? Lohimbi inņe nâņgâm pâpgumai yakât dopņeâk yeņe nâņgâm pâpgumai. Yakât âlâkuâk sâmune nâņgânjet. Sot neņetâ tepyeņan gemap yaņak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yaņe biwi nâņgân nâņgânyeņe ki mem bâleyekmap.” Yawu sâm eknongop. Yakât yuwu nâņgâmain. Sot, me hân tete topņe topņe, me nâi sonņo topņe topņe kalop yamâ âlepņeâk hârok. Yaņe ki mem bâlenenekmap. Yawu nâņgâmain.

20 Otmu Yesuņe torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nâņgân nâņgânyeņambâ tetemap yamâ lauyeņambâ ga takamap. Yaņeâmâ dondâ mem bâleyekmap.

21 Orotmemeyeņe yuwu otmai yaņe umut biwiyene otmu nâņgân nâņgânyeņe mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo miangimai. Me ahomai.

22 Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me loklipyeņe yeņgât betyeņehen kioņmai. Me tepyeņe umatņe otmap, me nem ņatak, me wawi. Me kâirahomai, me nâņgâm bâleangimai, me den hakoa orangimai, me den guruk sahangimai, me den belângen sahangimai, me den imbiâk sâmai, me den golâ sâmai. Me karasuņa, me sait topņe topņe karangimai. Me kâut pilangimai.

23 Yu sâm aran yuņeâmâ lok nâņgân nâņgânyeņambâ tetemap. Yakât otmâ yuņe mem bâleyekmap.”

*Imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.
(Mataio 15:21-28)*

24 Yawu sâmu menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlânŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunŋe lohimbi dondâŋe taka mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekmaihât Yesuŋe sâmu emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbi nombotŋaŋe Yesu ekmâ den katŋetâ arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi.

25-26 Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtŋe âlâŋe Yesu taka talop yakât den pat ya nâŋgâm takaop. Yâhâ weke bâleŋaŋe baratŋe mângâeminiop ya Yesuŋe watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

27 Ulitgumu yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awarahamgât sen ya yengâlen sâmu ge âi membomgât hângânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâmu sâmune nâŋgârâ keterahâk. Nan baralipnenŋe sot um yinŋimunŋe nemai. Nem tatŋetâ lauyenambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

28 Sâmu sâop. “Lok pato, den yat yu nâŋgâmunne bulâŋe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmunne nâŋgâ. Nan baralipyenŋe sot nenetâ lauyenambâ wahapŋe gemap ya gurâ sosenŋe ihilâk nemai.” Yawu sâop.

29 Sâmu sâop. “Imbi, biwihane yawu nâŋgâm den yat yu nâŋgâmunne ârândân oap. Yakât otmâ weke bâleŋe yiwerenŋeâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotŋan ari.” Yawu sâop.

30 Yawu sâmu yanâk emetŋan âwurem ari baratŋe ya ehop. Emelâk weke bâleŋe gaiakmâ arimu hâkŋe sânduk sâmu talop.

Yesuŋe lok kopa heŋgeŋguop.

31 Yesuŋe Galilaia deŋgân yan âwurem ariwe sâmi otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk ñerek tap, yapâ ari Galilaia deŋgân ginŋan ga takawin.

32 Ga takamunŋe lok âlâ ândâpŋe bok sâsâŋe kopa kum den awawi guwawi sâminiop ya bukuliŋŋe mem Yesuhâlen takawi. Mem taka Yesuŋe wâimu ândâpŋe pâronŋ sâmu nimbilamŋe keterakmâ hewewenŋ olâk sâmi ulitguwi.

33 Ulitguŋetâ lohimbi ya pilâyekmâ memba perenŋ pilâm baowot. Ba ikŋe bâtnan tâp tuhum lok yakât ândâpŋan wâim yanak nimbilamŋan wâiop.

34 Yawu otmâ himbimân pak sâmi ekmâ “Epa-pata” sâop. Den sâop yakât topŋe yuwu. “Pâronŋ sâek.”

35 Yawu sâmi ândâpŋe pâronŋ sâop. Yawu otmu launŋ hewewenŋ otmu den sâop.

36 Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuŋe kulemi miop yakât buku nombotŋe ki ekyongonomai sâmi lohimbi ya kuyiŋgiop. Kuyiŋgiap yamâ denŋe ki nâŋgâwi. Yawu otmâ den ya sâmi haok tuhuŋetâ lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Yakât otmâ kuyiŋgim yâhâmu nâŋgâwi yamâ iliwetmâ sâmi haok tuhuwi.

37 Sâmi haok tuhuŋetâ nâŋgâm yuwu sâwi. “Lok yuŋe lohimbi umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu mansai ya heŋgemyongom mansap yakât nâŋgâmunŋe âilonŋo dondâ oap. Lohimbi ândâpyeŋe bok sâmi mansai ya sâmi pâronŋ sâmi den nâŋgâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâmi lauyenŋ hewewenŋ otmu den sâmai.” Yawu sâwi.

8

*Lok 4000 ya sot kâsikum yingwi.
(Mataio 15:32-39)*

¹ Yesuŋe lok kopa ya mem heŋgeŋguop yakât den pat ya lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâm Yesuhât denŋe nâŋgâne sâmu taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatŋetâ den kâsikum yingimu hilâm kalimbu pesuk sâmu sotyene nem tiŋ pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâmu eknongop.

² “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tiŋ pilai. Yakât tepne nâŋgâyingian.

³ Yâhâ nombotŋe tai yuâmâ kâlepehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yingimapgât inâk ki arinomai.”

⁴ Yawu sâmu yuwu sâmu ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap?” Yawu sâwin.

⁵ Sâmunŋe sâop. “Yeŋgâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banŋa kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

⁶ Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tathi. Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem banŋa ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yingimunŋe newi.

⁷ Otmu iŋan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hionmâ ningimu kâsikum yingimunŋe newi.

⁸ Neñetâ dopyeñan otmu hângânyongomu ariwi. Sot neñetâ torehenñe talop ya menduhum mânunmunñe saka saka nombolân yâhâp pik sâop.

⁹ Yâhâ lohimbi ya sâlipyongomunñe 4000 yakât dop wangiop.

¹⁰ Lohimbi yañe ariñetâmâ menenekmu wañgaen yâhâ kapi âlâ, kutñe Dalimanuta, yaken ariwin.

*Yesuñe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioñe ekuwi.
(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)*

¹¹ Dalimanuta kapi mem wañgaembâ gemunñe Parisaio nombotñane Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâñe hângângohomu gion ya perâk me bulânânâk sâmai? Yakât sârâ Anitâñe nâñgâhihimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nâñgâne.” Yawu sâwi.

¹² Yawu sâñetâ biwiyenñe ekmâ nâñgâm biwiñe umatñe otmu yuwu sâm ekyongop. “Bâe, yeñeâmâ wongât kulem tetemu ekne sâm nañgai? Ya nâñgâmune ki ârândân oap yakât ya ki otbom.”

¹³ Yawu sâm pilâyekmu wañgaen yâhâm denñan nombot hâtikgum ariwin.

*Parisaio otmu Sarukaio yâkyenñat matuk kelunje
(Mataio 16:5-12)*

¹⁴ Wañgaen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin.

¹⁵ Yakât otmâ Yesuñe yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yenñat matuk kelunñane mem bâleyekmapñat galem oranjinomai.” Yawu sâop.

16 Yawu sâmu nenŋe yakât topŋe nâŋgâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

17-18 Yawu sâm alahumunŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenŋe katmâ den yan yukât topŋe ki nâŋgâŋetâ keteraksap? Me kulem topŋe topŋe mem gaman ya ekmâ topŋe ki nâŋgâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe.

19 Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunŋe nenŋetâ dopyenjan olop. Sot nenŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mânunŋetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

20 Sâmunŋe sâop. “Sâp âlâen lohimbi 4000 ya gurâ banga nombolân yâhâp yanahâk yingimunŋe newi. Nenŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânunŋetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

21 Sâmunŋe sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topŋe emelâk nâŋgâmbâiâyâ.” Yawu sâm eknongop.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe henŋenŋuop.

22 Yawu sâm eknongomu ari Besaita kapi mewin. Wanŋaembâ gemunŋe yan kapi ambolipŋaŋe Yesu ekmâ nâŋgâm lok âlâ senŋe bok sâsâŋe ya dâim toho Yesuŋe wâimu âlepŋe olâkgât ulitguwi.

23 Ulitgunŋetâ lok ya dâim ari kapi betŋehen kinmâ bâtnjan tâp tuhum senŋan wâim yuwu sâm âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

24 Yawu âikumu senje tipije hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yekmuneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu yâhâpje bâtnjan tâp tuhum senjan wâiop. Wâimu senje hâreakmu pak sâm ekmu keterahop yakât otmâ yuwu sâm ekuop.

26 “Gâ kapiân ki yâhâwuat. Kapi betnehembâ hawamgum ari emetgan yâhâwuat.” Yawu sâm ekum hângângumu ariop.

*Petoroje Yesuhât topje sâm teteop.
(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)*

27 Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutje Kaisaria sâm, kutje âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlânjâ tâtmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunje yuwu sâm âinongop. “Lohimbi je nâhât girawu nângâmai?”

28 Sâmu sâwin. “Nombotnaje gâhât yuwu sâmai. “Yoaneje lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kujetâ muop ya mumunambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotnajeâmâ, “Poropete âlâ, kutje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaje purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotnajeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumunambâ yahatmâ mansap,” sâmai.”

29 Sâmunje sâop. “Yawu gârâmâ yejeâmâ nâhât girawu nângâmai?”

Sâmu Petoroje yuwu sâop. “Anitâje hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulâje oap.” Yawu tetekjan sâop.

30 Sâmu yuwu sâm kuningiop. “Yeje nâhât topne ki sâm tetem lohimbi ekyongonomai.” Yawu sâop.

*Petoroŋe Yesuhât mâtâp manguwanŋiwe sâm olop.
(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)*

³¹ Otmu sâp yapâek âlâlâ otbaŋinomai yakât tetekŋan eknongop. Yamâ yuwu sâm eknongop. “Nâ lok bulâŋe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipyenŋe otmu Isirae nengât papatolip-nenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekŋe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benŋe yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

³² Yawu sâm eknongomu Petoroŋe sâmu peren pilâm yetŋiâk ba kinmâ kuwanŋiwe sâm olop.

³³ Kuwanŋiwe sâm otmu yanâk Yesuŋe nengât orowâk nâŋgâŋet sâm purik pilâm nenekmâ yuwu sâm den matŋe kâpekbaŋgiop. “Yawu yatgât Satanŋe tepŋe heronŋe otbuap. Yâhâ Anitâŋe den sâm nihiop ya den yat yuŋe ki miap. Gâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân yat. Ya nâŋgâmune ki ârândânŋ oap. Yakât otmâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâm ekumu peneningimutâ Yesuŋe lohimbî dondâ mambotbaŋgim kinbî ya ekyongomu gotnennan gaŋetâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbî âlâ me âlâŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ orowâk manne sâm yejahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyŋgiap yakât ki nâŋgâm ketet otmâ enŋat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândânŋ nâŋgâm tem lâunihim mannomai.

³⁵ Yawu gârâmâ benŋe lok âlâ me âlâŋe man-manyenŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim

manmâ nâhât den pat âlepŋe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonjetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap.

³⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe iri sikum me manman topŋe topŋe yan biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikum manmâ munomai yaŋe girawu otnomai. Yeŋahâk mumuŋambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap.

³⁷ Yawu gârâmâ manman yawuyakât matŋe umatŋe Anitâŋe yingiwuapgât.

³⁸ Lohimbi yu yeŋgât topyeŋe teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotŋaŋe loklipyeŋe betyeŋehen kionmai yakât dopŋeâk yeŋeâmâ Anitâhât betŋehen kionmâ orotmemeyeŋe otmai ya ekmune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâŋe den kâsikum yingim mansan. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgânetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matŋe yuwu kâpekyingiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnaŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgânetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâop.

9

¹ Yesuŋe yawu sâm eknongomu lohimbi yaŋe itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Ariŋetâmâ yuwu sâm eknongop. “Yakât topŋe sâmune nâŋgânet. Yen ki mum metenjetâek Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm lok bulâŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem ge tihityeŋe otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)*

² Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmu yakât kakñan Yesuñe Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumñe âlâen yâhâwi.

³ Yâhâ kinñetâ Yesuhât kun kundenñe âlâ otmu sâñgumñane lañinñe pilâm kaok bolañ bolañ otmu sikopñe elemân hâumu kaok siliñ siliñ otmap yakât dopñe ki olop, ya wangiop.

⁴ Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâñe meyelehop yañe tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi.

⁵⁻⁶ Mose yet Elea tetemutâ honñe bawalipñane yelemâ umutyene ariop. Umutyene arimu hâmbiñ gumbiñ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanñe tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunñe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâñe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanñan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu yanâk elem patoñe ge pumñe ya kâtâpgumu yakât biwiñambâ Anitâñe den âlâ yuwu sâop. “Bulâñanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâwuap ya yeñe mem biwiyeñan katmâ tem lâuwanñim mannomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu elem ya hâreakmu Yesu ikñeâk kinmu ekbi.

⁹ Yanñak pumñambâ âwurem ge mâtâwân tatñetâ Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Pumñan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoñetâ mum yahatbom yakât

kakŋanâmâ kulem eksai yukât topŋe ekyongonjetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu ki ekyongowi. Yâhâ ikŋak “mum yahatbom” sâop yakât nâŋgâm kiwilim yenjâk alahuwi.

¹¹ Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nâŋgâm Yesu yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainjeâmâ yuwu sâmai. “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu gewuap yamâ Eleaŋe yâhâpŋe tetewuap yan kulet sâm mâtâp mewanŋiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹²⁻¹³ Sâŋetâ sâop. “Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpŋe tetewuawân yai yakât mâtâp mewanŋiwuap. Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Anitâŋe poropete den ekyongomu kulemguwi yakât topŋe yuwu tap. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu gewuap yamâ Yura ambolipŋaŋe mem âlâlâ tuhum betguŋetâ sâtŋum mumbuap. Den yawu tap yakât topŋe girawu tap? Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopŋeâk lok âlâŋe tetem manmu ekbi yamâ yengât papatolipyeŋaŋe nâŋgâm hilipgum engatyeneâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemguwi yakât bonŋe teteop.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpŋuwi.

(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)

14 Mâtâwân gem tatŋetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe nengâlen dâim takanŋetâ tângune sâam hâum pâpgum pilâwin. Hâum pâpgum pilâmunŋe yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe sennennan geŋetâ sahaŋgim kinmunŋe bukulipnenŋe pumŋehembâ gem peneningiwi.

15 Peneningiŋetâmâ lohimbi yaŋe Yesu ekŋetâ tepyeŋe yahatmu yâkâlen ba heronŋe otbaŋgiwi.

16 Heronŋe otbaŋgiŋetâ Yesuŋe yuwu sâam âinongop. “Yeŋe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahaŋgiai?”

17 Yawu sâam âinongomu yanâk naom yakât âwâŋaŋe yuwu sâop. “Lok pato, hoŋ bawalipgaŋe tânotgoŋet sâam nanne yu dâim takan yakât topŋe yuwu.

18 Weke bâleŋaŋe nanne mâŋgâemu kopa manmâ gamap. Yâhâ mâŋgâemap yan senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâam hânân ge imu nekamŋe kâtiŋ sâam launŋe barak barak otmap. Yawuhât hoŋ bawalipge yuŋe weke bâleŋe yu watŋet sâam dâim taka ekyongomune hâum pâpgum pilai.” Yawu sâop.

19 Yawu sâamu Yesuŋe ya nâŋgâmu ki ârândân otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki tânngowuap naŋgai? Yawu nâŋgâm biwiyeŋaŋe nâhâlen tiŋâk ki kepeiai yakât nâŋgâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannomai?” Yawu sâam eknongom âwâŋe ekumu nanŋe dâim gaop.

20 Naom ya dâim gamu weke bâleŋaŋe Yesu ekmâ mângâemu senŋe gâwânŋ gâwânŋ sâŋ hânân ge kârânŋ kârânŋ sâŋ launŋe barak barak otmu iop.

21 Yawu otmu Yesuŋe âwânŋe yuwu sâŋ âikuop. “Umatŋe yu amâti tetewaŋgiop?”

Sâmu sâop. Lepatŋambâek tetewaŋgimu yuwu otmâ gamap.

22 Weke bâleŋaŋe sâpŋanâk mem mângâemu toen ge hanahomap. Me senŋe gâwânŋ gâwânŋ sâŋ kâlâwân kionŋmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu gârâmâ tepge nâŋgânitgim tânotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

23 Sâmu sâop. “Gânŋe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohat? Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlânŋe nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋeŋe kepeimainŋe yu me ya otnehât nâŋgâmai yamâ tânyongomune ârândânŋ otmap.” Yawu sâop.

24 Sâmu sâop. “Den yat yu nâŋgâmune bulânŋe otmâ biwinanŋe gâhâlen kepeiwe sâŋ oan. Yamâ gikak nâŋgânihirâ den yat yukât bulânŋe tetenihiâkgât nanŋan.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu lohimbi dondânŋe taka hawam mewam tuhuwihât Yesuŋe weke bâleŋe yuwu sâŋ ekuop. “Weke bâleŋe, yuwu sâmune nâŋgâ. Gânŋe naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlebâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâpŋe ki âwurem taka mângâewuat.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmu weke bâleŋaŋe mângâem hu halak tuhum kâronŋbanŋim yâkâlebâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbi gotŋan kinbiŋe yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwahoap yukâ.”

27 Yawu sâñetâ Yesuñe bâññan memu yahatmâ kinop.

28 Yahatmâ kinmu lohimbi ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâñ Yesu âikuwin. “Yu topñe girawuhât nenñe weke bâñeñe watne sâñ hâum pâpñuain?”

29 Sâmunñe sâop. “Yamâ weke bâñeñe watmune ariap yuâmâ kârikñe bâñeñe. Yâhâ yeñe watne sâñ hâum pâpñuai. Yawu gârâmâ weke bâñeñe yuwuya âlâ ekmâmâ añgoân biwiyeñeñe Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watñetâ denyeñe nâñgâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

*Yesuñe ikñak mumbuap yakât sâop.
(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)*

30-31 Yesuñe den kâsikum ningiwe sâñ otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâñ Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunñe Yesu Anitâñe hâñgângumu giop kasalipñeñe sâp ki kâlep otmuâk kuñetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuñambâ yahatbuap yakât eknongop.

32 Eknongomu nâñgâmunñe ki keterahop. Yakât otmâ yâhâpñe âikune sâñ otmunñe umatñe otmu pilâwin.

*Huruñ huruñ manmâ yâhânom.
(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)*

33-34 Mâtâwân ari nengâlen gâtñe âlâ me âlâñe sâp patoen kunnennñe pato otbuap yakât sâñ pawarak guwarak otbin. Yakât sahañgim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunŋe Yesuŋe yuwu sâŋm âinongop. “Mâtâwân ya wongât sahaŋgai?” Yawu sâmu in den nâŋgânâk tatbin.

³⁵ Yawu tatmunŋe yuwu sâŋm eknongop. “Yeŋambâ gâtŋe âlâ me âlâŋe kunyeŋe pato otne sâŋm otnomai yaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayiŋginomai. Hoŋ bayiŋgin manbuap lok yawuyakât nâŋgâmune ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

³⁶ Yawu sâŋm naom tipiŋe âlâ gotnenŋan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâŋm eknongop.

³⁷ “Lohimbi âlâ me âlâŋe tem lâunihim naom tipiŋe yuwuya buku otbaŋginomai. Lohimbi yaŋe otbaŋgiain sâŋm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihia in sâŋm awoŋne hâŋgânnohomu gewan yâk buku otbaŋginomai.” Yawu sâop.

Lohimbiŋe nengât ki nâŋgâŋetâ gemap yaŋe buku otningimai.

(Luka 9:49-50)

³⁸ Yawu sâmu Yoaneŋe yuwu sâŋm ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtŋe âlâŋe kutgan gohonmâ weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenŋe nâŋgâm bâlewaŋgin kuwaŋgiwin.”

³⁹ Sâmu sâop. “Lok âlâ me âlâŋe kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai yaŋe yakât kakŋan ki sâŋm bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyiŋginomai.

⁴⁰ Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe nengât ki nâŋgâŋetâ gemap yaŋe nengât buku manmai. Biwinaŋe yawu naŋgan.

⁴¹ Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ

manñetâ lohimbi âlâ me âlâñe manmanyenje ekmâ nâhât hoñ banihim mansai sâmb, buku otyingim tânyongonomai yakât hâmenje hâmbâi menomai. Yawu.”

*Otñetâ bâleâk sâmb ki kendâyinginom.
(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)*

⁴² “Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yengâlen hâum sâmbune nângâñet. Lok âlâ me âlâñe nimnaom titipâ nâhât pat manmai yu yengât mâtâp mangyuñinginomai. Yamâ hâmbâi matñe umatñe menomai.

⁴³⁻⁴⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâñe hârenomaihât ki sâwe. Topñe nângâñetgât yakât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenâñe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunetâ bâtyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenje hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yañe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmbu nane gorewañe nembuap yakât dopñeâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi. Topñe yuwuhât yan. Wuân me wuânñe lok âlâ me âlâ dâiyekmu otñetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyenje An-itâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikñe menomai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Torokatmâ âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâñe yu me ya ekñâlem kâiyenâñe sururuk sâmb ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenje hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yañe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmbu nane gorewañe nembuap yakât dopñeâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi.

⁴⁷ Otmu âlâen hâum sâwe. Yâhâ lok âlâ me âlâne senyene nombot me nombot yanje yu me ya eknâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyehât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâpgât pat otmap sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyene Anitâhâlen katmâ tem lâuwangim mannomai yamâ manman kârikne yingiwuap.

⁴⁸ Yawu gârâmâ hemgât kâlâp yanje ki bok sâwuap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâmu nane gorewane nembuap yakât dopneâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi.

⁴⁹ Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyingiwuap.

⁵⁰ Yâhâ yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nenâmâ kâtembe mem solân honmain yanâmâ sot ya nemunne launennan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi yengât hohetyenan mannomai yanâmâ manmanyene eknetâ herone otbuap. Kâtembe yamâ ukenne. Yawu gârâmâ nenne helenân ki hikum ikaimunne yamâ pâlâmne otmap. Pâlâmne otbuap yamâ girawu otmunne yâhâpne ukenne otbuap. Yakât otmuâmâ yene tem lâunihim buku orangim mannomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândân otbuap.” Yawu sâop.

10

Lokne imbiñe ki pilaknomai.

(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesune yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunne lohimbi dondâne denne nângâne sâm

takanjetâ emelâk den kâsikum yingiminiop yawuâk kâsikum yingiop.

² Den kâsikum yingim tatmu Parisaio nombotņane taka “Den girawuyaen hâum sâmunņe yan matņe sâm tâpikgumu yaņak den âiân katnom,” yawu nângâm yaņak yuwu sâm âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâņe imbilipyene pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâwi.

³ Sâņetâ sâop. “Âinohoi yakât matņe nâku âiyongomune sâņet. Den yai yakât emelâk Moseņe girem den kulemguop ya sâņetâ nângâwe.”

⁴ Sâmu sâwi. “Moseņe girem den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâņe imbiņe pilâwe sâm âlepņe pilakdomawot yakât topņe kulemgum waņmu miakmu watmu ariwuap.” Moseņe ya otnomgât âlepņe sâop.” Yawu sâwi.

⁵ Yawu sâņetâ Moseņe den kulemguop yakât Yesuņe yuwu ekyongop. “Tâmbâlipyenņe biwiyene kârikņe otmu yenahâlâk nângâm manminiwi. Yakât otmâmâ Moseņe kuyiņgiwehât otmâ ki kulemguop.

⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâņe hân himbim kândikyotgop yan lohimbi yâhâp ya katyelehop.

⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâm ekyotgop. “Lok âlâ me âlâņe âwâņe mâmâņe pilâyelekmâ imbiņait mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nângân nângânyetņe konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hionakmâ ikņiâk ikņiâk otdomawot.

⁹ Anitâņe menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu arinetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâm âikuwin.

¹¹ Âikumunje yuwu sâop. Lok âlâ me âlâje imbiŋe yakât hâkânj otmâ pilâm imbi ondoŋ membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe membuap.

¹² Otmu imbi âlâ me âlâje lokŋe pilâm lok ondoŋ membuap ya gurâ yawuâk tosa umatŋe membuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe nan baralipyenje lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)

¹³⁻¹⁴ Hilâm âlâen lohimbi nombotŋaŋe nan baralipyenje meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenŋe yekmunŋe ki ârândânj otmu kuyiŋgiwin. Kuyiŋgimunŋe Yesuŋe nenekmu ki ârândânj otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋginjet. Anitâŋe nimnaom titipâ me gin mandu yengât tihityenŋe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet.

¹⁵ Yakât sâmune nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nâŋgâm in yawu yâkâlen biwiyenjan kepeimai. Yâhâ oai yakât dopŋeâk âwâ mâmâlipyenjan otnomai yamâ Anitâŋe meyekbuap.”

¹⁶ Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikŋeâk ikŋeâk lâuyekmâ kunyenjan mem Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitguop.

Lok iri sikumyenŋe pato tatyinŋiop yâk yengât topyenŋe.

(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)

¹⁷ Otmu kâlâwahom arine sâm otmunŋe lok âlâ sururuk sâm taka yuwu sâm âikuop. “Bawapi,

manman koko salek amboŋe mansat. Yakât otmâ sârâ nâŋgawe. Nâŋe girawu otmune ârândân otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

¹⁸ Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboŋe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboŋe tatmap.

¹⁹ Yakât otmâ gâŋe âinohoat yakât matŋe yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nâŋgâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyiŋgiuwat. Hakyenjan ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat.”

²⁰ Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senŋe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotŋe umburuk mansai ya yiŋgiuwat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ dondâ tatbaŋgiop yakât nâŋgâmu biwiŋe umatŋe otmu hâmeŋe bâleop. Yawu otmâ yaŋak pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesuŋe enŋatŋe kakŋambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikum pato tatiŋgiapŋeâmâ Anitâhâlen biwiyeŋe kepeim tem lâuwanŋine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap.” Yawu sâop.

24-25 Yawu sâmu nângâmunje ki keterakmu yakât den âlâen torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Pusije selon watmu pin pinjan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopjeâk lohimbi iri sikumyene pato tatyinjiapne Anitâje tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otjetâ hâi hâine otbuap. Lohimbi nombotje iri sikum pato tatyinjiapne ya je yenhâlâk nângâmai. Lohimbi yawuyane Anitâhâlen biwiyene katnomaihât nângânetâ umatje otmap.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmu nângâmunje sâtje otmu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbi girawu ya je otjetâ ârândân otmu Anitâje manman kârikjahât pat kuyinjiuwap?”

27 Yawu sâmunje Yesuje sennenje topjanâk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topje âlâ tap. Yakât otmâ yene yu me ya otne sâm yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkne konok manman kârikje ya yinjiimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu Petoroje yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senje âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakjan manmâ gain.” Yawu sâop.

29 Sâmu sâop. “Lohimbi je nâhâlen biwiyene katnetgât lok âlâ me âlâne nâhât den lohimbi ekyongomaine âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me nan baralipyene, me hep torehenlipyene, me senje âlâlâ siminje tatyinjiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai.

30 Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâlenaje yeknetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin nângânomai. Yawu otmâ nâhât lohimbi orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyene orop herone otminiwi ya wangim herone pato kaknan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâne meyekmâ manman kâriknan katyekmu mannomai.

31 Otmu lohimbi nombotnaje yenahâlâk nângânetâ yahatmap yamâ Anitâne ki meyekbuap. Yâhâ nombotnaje yenahât nângânetâ gemu huruñ huruñ manmai ya Anitâne meyekmâ iknan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

*Yesu iknak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.
(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)*

32 Yesune yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiângen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatne âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topne yuwu sâm eknongop.

33 “Yuwu sâmune nângânet. Yiwerene Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunne lok âlâne nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyenan katnekbuap. Bâtyenan katnekmu den âiân katnekmâ mum-bomgât den sâm hârenihinomai.

34 Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneknetâ yâkne yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin pato nângâwom. Otmu benne howanân nohojetâ mum-bom. Mumune hannohojetâ yan hilâm kalimbu

pesuk sâmu yakât kakņan mumuņambâ yahat-bom.” Yawu sâm eknongop. Yawu sâm eknongomu Yerusalem yâhânom yakât nâņgâmunņe biwinenņe umatņe otmu nâņgâm ketet otbin.

*Bukulipnenņe yâk yenğât hoņ bayiņginom.
(Mataio 20:20-28)*

³⁵ Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtņe, Yakowo yet Yoaneņe, Yesuhâlen ba yuwu sâm âikuowot. “Bawapi, netņe yu me yakât naņgait ya sâmutņe âlepņe otnitgiwuatgât dop me bia?”

³⁶ Ekumutâ sâop. “Yetņe biwiyetņane girawu naņgawot ya sâmutâ nâņgâwe.”

³⁷ Sâmu sâowot. “Sâp patoen gâņe lohimbi kerek tihitnenņe otdâ heroņe nâņgâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nâņgânitgirâ orowâk tatmâ tângohomutņe lohimbi kunlipyenņe mannomgât naņgait.”

³⁸ Sâmutâ sâop. “Yakât topņe ki nâņgâm denâk sâm yawot. Umatņe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâņgâwom yawuâk nâņgâromawot me? Otmu hâhiwin kakņan katneknjetâ sât gum mumbom yakât dopņeâk sât gum mundomawot me?”

³⁹ Sâmu sâowot. “Ya âlepņe yat. Umatņe nâņgâwualân net gurâ yawuâk nâņgâromgât naņgait.”

Sâmutâ sâop. “Bonņanâk yawot. Umatņe âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin nâņgâm sât gum mumbom ya yet gurâ yawuâk nâņgâm mundomawot.

⁴⁰ Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâņe tânohoņjetâ kunlipyenņe mannom yakât Anitâ ikņahâk nâņgâmu tap.” Yawu sâop.

41 Yawu sâ̄m ekyotgomu yakât den pat nâ̄ngâmun̄je bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nâ̄ngâm bâleyitgiwin.

42 Nâ̄ngâm bâleyitgiwin yakât Yesun̄je nâ̄ngâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâ̄m eknongop. “Lok papatolipyen̄aje nâ̄ngâmai dop̄nan lohimbi galem̄yongon̄jetâ yâk yengât amutyen̄an manmâ hâhiwin kak̄nan manmai.

43-45 Yen̄eâmâ papatolipyen̄aje otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansain̄je nâhât hon̄ bam gam nâ tânohon̄jetgât ki gewan. Nâ̄neâmâ lohimbi hon̄ bayingim sârereyemâ kinmune nohon̄jetâ mumbom. Mum yan tosayen̄je pilâyingiwom. Yawu otbomgât awon̄nan̄je âi sâ̄m nihim hângân̄nohomu gewan. Yawu gârâmâ yengâlen gât̄je âlâ me âlâ̄je bukulipyen̄aje nâ̄ngâȳinḡinetâ yahalâkgât mējetâ hurun̄ hurun̄ otmu yâk yengât amutyen̄an mannomai. Otmu yengâlen gât̄je âlâ me âlâ̄je Anitâ̄je nenekmu ârândân̄ olâkgât nâ̄ngâm yawuâk bukulipyen̄je yengât hon̄ bayinḡinomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Yesun̄je lok sen̄je bok sâsâ̄je hen̄gen̄guop.
(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)*

46 Yawu sâ̄m eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhâmun̄je lohimbi dondâ̄je betnen̄nan watnenekbi. Arimun̄je lok âlâ sen̄je bok sâsâ̄je, kut̄je Batimaio sâ̄m, yamâ Timaio nan̄je, mâtâp gin̄nan talop. Tatmâ sen̄je âlâlâhât umburuk otmâ yan̄ak lohimbi mâtâwân bam gan̄jetâ ulityongom tatminiop.

⁴⁷ Ulityongom tatmu lohimbi yaŋe “Yesu takap,” sâŋetâ nâŋgâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Daw-itihât sen, gâŋe nâhât wehe nâŋgânihi.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâmu lohimbi gotŋan kinbi yaŋe kuwaŋgiwi. Kuwaŋŋetâ witgum halahuop.

⁴⁹ Yesuŋe ya nâŋgâm mâtâwân kinmâ “Ekuŋetâ gaek,” sâmu lohimbi ya ekyongop. Ekyongomu senŋe bok sâsâŋe ya yuwu sâmu ekuwi. “Gâhât yap. Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.”

⁵⁰ Yawu sâŋetâ nâŋgâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawi.

⁵¹ Dâim yâkâlen baŋetâ yuwu sâmu âikuop. “Girawu otgihewehât naŋgat?”

Sâmu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ek-behât naŋgan.”

⁵² Sâmu sâop. “Gâŋe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâŋe tetehihiâk.” Yawu sâmu yan senŋe hâreakmu ekmâ Yesu betŋan sâop.

11

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi yâhâp kutyetŋe Betepahe otmu Betani sâmu, ya Oliwa pumŋan tap yan yâhâwin. Yan yâhâ Yesuŋe hon bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâmu hâŋgânyotgop.

² “Kapi tipinŋe ewapâ tap yan donŋi nanŋe âlâ hikum katŋetâ kinsap ya lok ki kakŋan tatmai ya holaŋmâ mem geromawot.

³ Holaŋmutâ lok âlâŋe yuwu mon sâmu âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holaŋsawot?”

Yawu sâmuâmâ yuwu sâm ekuromawot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ patonetŋaŋe yu mendehât hângânotgomu takait. Mem arimutŋeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekuromawot.”

⁴ Yesuŋe yawu sâm hângânyotgomu yâhâ dongi nanŋe ya emet âlâ hawiŋan hikum katbi ya holaŋowot.

⁵ Holaŋmâ kinmutâ lok yan kinbiŋe yelekmâ yuwu sâm âiyotgowi. “Bâe. Yet âlâŋe sâmu yu holaŋde sâm oawot?”

⁶ Yawu sâm âiyotgoŋetâ yâku Yesuŋe den ekyotgop yawuâk yawuâk sâm ekyongowot.

⁷ Ekyongomutâ nâŋgâyitgiŋetâ holaŋmâ mem giowot. Mem gemutâ nenŋe hâk katipŋe kâlep katbin ya holaŋmâ lotohom kakŋan katbin. Katmunŋe kakŋan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin.

⁸ Yâhâmunŋe lohimbi dondâ hâruhuakbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe sâŋgum kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete liŋgâtmâ ariwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ âliwahap esenŋe hârem yaŋe liŋgâtmâ ariwi. Liŋgâtmâ ariŋetâ dongi yaŋe ya kakŋan tâlim tâlim ariop.

⁹ Otmu lohimbi kiŋgitŋe orowâk hâruhuakbiŋe yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenŋe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat.

¹⁰ Anitâŋe âi sâm ghiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenŋe Dawitiŋe olop yakât dopŋeâk galemnongowe sâm otmâ takat. Yakât nâŋgâm heronŋe otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sânetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesuje opon kâmbukñan yâhâop. Opon kâmbukñan yâhâ senje âlâlâ mem anji guñgi otbi ya in yekmâ purik sâm giop. Otmu emetsenje potok sâwe sâm otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

Lakop sâwanjimu hâlâlân sâm kinop.

(Mataio 21:18-19)

¹² Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wanjiop.

¹³ Po wanjimu senje pilâm lakop âlâ mâtâp ginñan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetje mem nembom sâm gotñan ariop. Ari eksan mâne esen yambujanak pato otmu kehetje ki kinop.

¹⁴ Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetje ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetje âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nânğâwin.

Yesuje opon kâmbukñan yâhâm watyehop.

(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesuje donji kakñambâ kionmu yanak opon kâmbukñan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukñe kâlehen lohimbi senje âlâlâ anji guñgi otmâ hâmeje hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuje nânğâm bâleyingim watyehop. Watyekmâ kakñan tat tat, tewo, kembâ emetje tuhum ya kâlehen katñetâ talop, senje âlâlâyeje mem purik pilâyingimu tiok taok otmâ kinbi.

¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinñetâ yan lohimbiye senje âlâlâyeje ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kionmai sâm mâtâp manğuyingiop.

17 Mâtâp maŋguyiŋgim kinmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâŋmune nânŋâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeŋe mem yahatmâ anŋi guŋgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anŋim bero emetŋe yawuya oap.” Yawu sâŋ ekyongop.

18 Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yeŋgât lok kunlipyenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe den sâop yakât nânŋâŋetâ bâlemu Yesu mem pâi emetŋan katne sâŋ otbi. Yamâ benŋe yuwu nânŋâwi. “Lohimbi sesenŋâlâkŋe Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkŋe den sâŋap ya nânŋâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu nânŋâwanŋiŋetâ yahatŋap.” Yawu nânŋâm mem pâi emetŋan katne sâŋ nânŋâŋetâ umatŋe otmu pilâwi.

19 Yâhâ Yesuŋe yawu sâŋ ekyongomu nenŋe yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

Lakop âlâ kinop yakât Yesuŋe sâŋu hâlâlân sâop yakât topŋe

(Mataio 21:20-22)

20 Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunŋe Yesuŋe lakop yakât sâop yaŋe esenŋe mum hâlâlân sâŋ kinop.

21 Yawu otmâ kinmu Petoroŋe ekmâ Yesuŋe lakop yakât sâop ya nânŋâmu tetemu yuwu sâŋ

ekuop. “Bawapi, enda ek. Gâñe oran lakop endakât sâon ya esenñe mum hâlâlân sâm kinsap.”

²²⁻²³ Yawu sâmu engatñe kakñambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yeñe yu me ya otno sâmmâ angoân biwi nâñgân nâñgânyenñe Anitâhâlen kepeim ulitgunjetâ nâñgâyinñimu yanâmâ yakât bulân tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Yeñe pumñe yukât Anitâ yuwu mon sâm ulitgunomai. “Pumñe yuñe huhuakmâ orotok sâm giâk,” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nâñgânomai yawuâk tetewuap.

²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñe yu me ya Anitâñe sâmu teteâkgât nâñgâm ulitgunomai. Yanâmâ biwiyenñe kepeim yuwu nâñgânomai. “Nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeim ulitgununñe nâñgâningimâp yakât dopñan teteningiwuap. Yawu.

²⁵ Yakât torokatmâ sâmune nâñgâñet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbi nombotñe yen mem bâleyekbi ya yengât tosayenñe pilâyinñinomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyenñe yengât tosa ya gurâ yawuâk pilâyinñiwuap.

²⁶ Yâhâ lohimbi nombotñe yen mem bâleyekbi yakât nâñgâm matñe kâpekyinñinomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyenñe yen gurâ otñetâ bâlem gap yakât matñe kâpekyinñiwuap.” Yawu sâop.

*Yesunje âlâhât sâtgât âi miop yakât ki ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)*

²⁷ Yawu sâm yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukñan yâhâwin. Yan yâhâmunñe hotom

uminiwi ya yengât lok kunje, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnennaje Yesuhâlen bam yuwu sâmbâ âikuwi.

²⁸ “Gâje oran âlâhât sâtgât otmâ Anitâhât opon kâmbukjan yâhâ lohimbi watyehon?”

²⁹ Sânetâ sâop. “Yeje âinohoai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matje kâpeknihiñetâmâ nâje âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topje ekyongowom.

³⁰ Yakât yuwu sâmbune nângâñet. Yoaneje âlâhât sâtgât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât otmâ âi ya tuhuop? Ya sânetâ nângâwe.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmbu matje kâpekbanjine sâmbâ pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâmbi. “Nenje yuwu mon sâmbom. “Yoaneje âi miop yamâ Anitâje âi sâmb wañmu tuhuop.” Yawu sâmbom yamâ matje yuwu mon sâmbuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nângâñetâ ki bulâje olop?” Yawu sâmbu nenje matje girawu sâmb kâpekbanjinom? Anulaknom yakâ.

³² Otmu âlâ yuwu mon sâmbom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ âi ya miop.” Yawu sâmbom yamâ lohimbi dondâje “Yoaneje Anitâhât poropete manmâ yakât sâtgât âi mem manop,” yawu nângâmbi yakâ. Yakât otmuâmâ nenje yawu sâmbom yanâmâ lohimbi kinsai yuje nângâmb nongonomai yakâ.” Yawu nângâmbi.

³³ Yawu nângâmb yuwu sâmb ekuwi. “Yoaneje âlâhât sâtgât âi meminiop ya nen ki nanñain.”

Sânetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâje âlâhât sâtgât

âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

*Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)*

¹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâm nep lok meyeŋop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapgât waŋga hâwiwi. Otmu emetyeŋe tuhuwi. Âi ya tuhum tiŋ pilâŋetâ nep ya galemgunomai sâm katyekmâ ikŋe âlâengen ari sâp kâlep manop.

² Arim sâp kâlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ hululuŋ sâop. Yawu otmu ambonaŋe ikŋahât hâruhuniŋet sâm hoŋ bawa âlâ yakembâek hâŋgângumu takaop.

³ Takamu wain galemŋe manbiŋe kum watŋetâ âwurem ariop.

⁴ Âwurem arimu yawuâk kalam ambonaŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu takaop. Hâŋgângumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop.

⁵ Yakât otmâ yawuâk kalam ambonaŋe hoŋ bawaŋe kalimbuŋe hâŋgângumu takamu kuŋetâ muop. Kuŋetâ mumu kalam ambonaŋe hoŋ bawalipŋe dondâhâlâk hâŋgânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongoŋetâ muwi.

⁶ Aiop, kalam ambonaŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Nine nanne ombe bisine hâŋgângumune

arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiñaje yawu nângâm ikñe nanñe hângângumu ariop.

⁷ Hângângumu arimu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenñe ikñe nanñaje takap. Âwâñe mumu yan kalam yuâmâ yâkñe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunñe muâk. Kumunñe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâm kum kekae topñehen pilâñetâ iop. Yawu.

⁹ Yawu otñetâ kalam ambonaje taka girawu otbuap? Yâkñe taka yongomu muñetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.

¹⁰ Yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. An-itâñe hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâñe den yuwu kulemguop ya yeñe ki mon sâlikum nângâmai?

“Nep lokñe emet tuhum nak âlâ ekñetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâñe lâum kânângâmu kuhupin kârikñe otmâ kinsap.

¹¹ Yâhâ emet tuhuwiñe ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patoñe nângâmu teteap. Ekmunñe sâtñe oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemguop tap.

¹² Yesuñe den âlâen hâum sâop yuñe hotom uminiwi ya yeñgât lok kunñe otmu bukulipyenñe yeñgât topyene miop. Yakât nângâñetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetñan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiñe Yesuhât nângâñetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yeñgât nângâm gorâyinçimu pilâm gem ariwi.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunñe tatmap ya

waɲnom.

(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

13 Otmu sâp yanâmâ Parisaioŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâŋ hikuwi. “Nenŋe den girawu yaen hâum Yesu âikununŋe matŋe sâŋ tâpikguwuap? Matŋe sâŋ tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunŋe mem pâi emetŋan katŋetâ tatbuap.” Yawu sâŋ den hikuwi. Yawu otmâ bukulipyenŋe nombotŋe otmu Herotgât âi lok nombotŋe Yesuhât topŋe ekŋetgât hâŋgânyongowi.

14 Hâŋgânyongoŋetâ Yesuhâlen taka yuwu sâŋ âikuwi. “Bawapi, gâhât topge naŋgain. Gâŋe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nâŋgâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbiŋe girawu nâŋgâhiihai yakât nâŋgâm ki gorâhiihimap. Gâŋe lok âlâhât nâŋgârâ yahatmu âlâhât nâŋgârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yakât den tâŋ tâŋâk eknongomat. Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nâŋgâne. Roma lok âlâŋe kunnenŋe mansap, kutŋe Sisa sâŋ, yâhâmâ haonŋmâ ârândâŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ yawuâk waŋmâ yâhânom me bia? Yakât gâŋe girawu naŋgat? Sârâ nâŋgâne.”

15 Yawu sâŋ âikuŋetâ biwiyenŋe ekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yeŋe nâhâitŋe sâŋ tâpikguwuap sâŋ âinohoai me? Yawu gârâmâ kât nanŋe âlâ mem nihiŋetâ ekbe.” Yawu sâop.

16 Yawu sâmu waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanŋe yu ekŋet. Âlâhât towat kât nanŋe yuân tap? Me âlâhât kutŋe tap?”

Sâmu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa sâm, yakâ.”

¹⁷ Sâŋetâ sâop. “Sisahât pat sâm yu ya katŋetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katŋetâ tatmâ yâk waŋnomai.” Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu yahatmâ ariwi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)

¹⁸ Ariŋetâ bukulipyenŋe, kutyenŋe Sarukaio sâm, yaŋe tohowi. Yâkŋe yuwu nâŋgâmai. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâmap.” Yawu nâŋgâmai. Yâkŋe yakât topŋe nâŋgânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi.

¹⁹ “Bawapi, aŋgoân Mosenŋe den kulemguoop ya yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewanŋgimu lok ya mumbuap. Mumu imiŋaŋe yâkât kambut ya galemŋum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Mosenŋe yawu kulemguoop tap. Yakât topŋe sâm eknongohât yuwu sâmunŋe nâŋgâ.

²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ aŋgoân atayenŋe kunŋaŋe imbi memu imbiŋaŋe naom ki mewanŋgimu inâk manmâ muop.

²¹ Mumu imiŋaŋe atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop.

²² Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyenŋe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyenŋe yâku yawuâk muop.

23 Imi ata nombolân yâhâp ya kerekne imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâne mumuambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâne membuap. Yawu sâwi.

24 Sânetâ sâop. “Anitâne poropetelipne otmu lok nombotne den ekyongomu kulemgowi yakât topne ki nanjai. Otmu Anitâ ikne wâtne pato tatbanjiap yakât topne gurâ ki nanjai. Yawu gârâmâ yeŋe nânġâm hilipgum den yawu yai.

25 Anitâne lohimbi mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât aŋelolipne ki miakmai ya yeŋât dop otmâ ikniâk ikniâk mannomai.

26 Yâhâ Anitâne mumuambâ mem yahatyekbuap yakât topne yuwu sâmune nânġânet. Nak topnan kâlâp semu laŋ laŋ sâop ya Moseŋe ekbe sâm gotnan baop. Gotnan bamu Anitâne yuwu sâm ekuop.

“Nâŋe Awaraham, otmu nanne Isaka, otmu sesene Yakop yâk yeŋât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu sâm ekumu kulemguop.

27 Anitâne Mose den ekumu kulemguop yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenne manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benne nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenne yamâ Anitâ. Topne yawu tap. Yamâ yeŋe den ya nânġânetâ keterakyiŋimbâp.” Yawu sâop.

Mosehât girem den ya girawu yaŋe kun kunnep oap?

(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)

28 Yesuŋe Sarukaio yeŋgât den yawu sâm purik pilâyinŋimu nâŋgâŋetâ sâtŋe dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopŋe den ya nâŋgâmâmâ yahatmâ yuwu sâm âikuop. “Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemuop yapâ gâtŋe girawu ya yakât nâŋgârâ yahatsap.”

29 Sâmu sâop. “Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Isirae yen ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâ ambonenŋe pato yâk ikŋe konok tap.

30 Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum hoŋ bawangim yâhânom.”

31 Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenŋahât nanŋangimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk bukulpnenŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap.”

Den yâhâp yan yuŋeâmâ Anitâŋe den âlâlâ sâop ya hârohâk mem menduhuap.” Yawu sâop.

32 Sâmu sâop. “Bawapi, den bulâŋe sârâ nâŋgâmune ârândâŋ oap. Anitâ ikŋe konok kunnenŋe pato tatmap. Âlâ ki tap.

33 Yakât otmâ nen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe yâkâlen kepeim tem lâuwangim manmâ yâhânom. Yâhâ nenŋahât nanŋangimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgâningiâkgât noniŋ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu loŋgâem hotom umunŋe yakât Anitâŋe nâŋgâmu dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

34 Yawu sâmu Yesuŋe nâŋgâmu ârândân otmu yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe Anitâhât topŋe tipŋe nangat. Yakât otmâ biwihane yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitge otmâ manman kârikŋahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulipyeŋe Yesuŋe den sâmu tâpikguâkgât ki âikuwi.

*Anitâŋe hâŋgâŋumu gewuap yakât Yesu âikuwi.
(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)*

35 Yesuŋe den matŋe yawu purik pilâwanŋim yuwu sâmu Parisaio âiyongop. “Yeŋgâlen gâtŋe Mosehât girem den kâsikum yingim yuwu sâmai. “Anitâŋe hâŋgâŋumu ge tihitnenŋe otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nâŋgâmunne bulâŋe oap. Yamâ yeŋe yakât topŋe pâpŋum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet.

36 Emelâk Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe tâmbânenŋe Dawiti biwiŋan kionmu yuwu sâop.

“Anitâŋe nâhât patone yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

37 Den yakât yuwu sâwe. Anitâŋe hâŋgâŋumu gewuap yakât Dawitiŋe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ “Yâkŋe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiŋe den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nâŋgâmunne keterahâkgât yeŋe eknohoŋetâ

nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matŋe sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

Parisaionje orotmeme otbi yawu ki otnom.

(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâum pâpgum pilâm ariŋetâ lohimbi nombotŋaŋe yâkât den nâŋgâŋetâ âilonŋo olop.

³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yingim yuwu sâop. “Lohimbi nombotŋaŋe nenekŋetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yingimainje sâŋgumyeŋe kâkâlep mânuŋakmai yaŋe holuŋ holuŋ sâmu yâhâm gemai.

³⁹ Otmu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu miti emetŋan me lohimbi senyeŋan ewanâk tatnehât nâŋgâmai.

⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyeŋambâ watyekmâ senŋe âlâlâyeŋe kombo meyingimai. Yawu otmâ topyeŋe kurihiakmâ lohimbi senyeŋan kinmâ oain sâm oain sâm Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmai yakât hâmbâi Anitâŋe matŋe amokŋan yingimu menomai. Yâk yeŋgât topyeŋe yawu tap yakât otmâ yâkŋe biwiyenjan kionmai hât biwiyenje galemahom mannomai.”

Imbi kambut âlâŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kalop.

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Yawu sâm ekyongomu nenŋe peren pilâm ba tewetsenŋe kondoân katmai yakât gotŋan kinbin. Kinmunŋe lok iri sikum pato tatyŋgiop dondâhâlâkŋe yâhâ tewetsenŋe mem kondoân katbi.

42 Yawu katñetâmâ imbi kambut âlâ senñe âlâlâhât umburuk otmâ manopñe nanñe kurinñ kurinñ yâhâp mem yâhâ kalop.

43-44 Yesuñe ya yekmâ eknongomu nenñe gotñan bamunñe yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikumyeñe pato tatyinñgiapñe tewetsenñe nombotñeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuñeâmâ nanñe kurinñ kurinñ yâhâp kârikñe tatbangimap ya bâiñe katsap. Yakât otmâ Anitâñe imbi kambut yu ekmu âilonño oap. Yâhâ lok iri sikumyeñe oropñe tewetsenñe nombotñeâk katsai ya yekmu ki dopñan oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

Kasalipyenñe taka opon kâmbukñe huhum iton galañ menomai yakât Yesuñe sâop.

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yawu sâm tinñ pilâmu opon kâmbukñambâ kionmâ yaehen gewin. Yaehen ge kambenenñe kakñambâ olelem opon kâmbukñe ekmunñe âilonño olop. Yawu otmu bukunenñe âlâñe yuwu sâm Yesu ekuop. “Pato, yu nânğâ. Opon kâmbukñe pato nandoroñe yu ekmunñe senñe âlâlâ kârikñanñak tuhuwi yañe âilonño lonño oap. Yakât gâñe ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

² Sâmu sâop. “Opon kâmbukñe yu ekñetâ âilonño lonño oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenñe taka huhum iton galañ mem senñe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatñe topñe topñe teteyinñgiwuap yakât Yesuñe sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâ m eknongomu ya pilâm pumne âlâ, kutne Oliwa sâ m, yan gem yâ hâwin. Yan yâ hâ tatmâ opon kâmbukne yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekmâ yakât den alahuwin.

⁴ Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâ kne Yesu orop perer pilâm ba kinmâ yuwu sâ m âikuwi. “Gâne opon kâmbuknahât den eknongoat yakât bonne sâ p girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâ m otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nâ ngâmunne keterakningiwuap?” Yawu sâ m âikuwi.

⁵⁻⁶ Sânetâ sâop. “Lok nombotnane taka den perâkne yuwu sâ m kâityongonomai. “Nâmâ Anitâne hâ ngânohomu ge mansan.” Yawu sânetâ lohimbi dondâne denyene nâ ngânetâ bulâne otmu yâ k yen gâlen torokatnomai. Yakât otmâ engatyenan genetâ loholemaihât biwiyene galem gum manno-mai.

⁷ Otmu sâ p yan kapam gotyenan me kâlepnehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nâ ngâm ki gorâyin giwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâne emelâk sâ m kalop yakât bulâne teteap,” yawu nâ ngânomai. Otmu kapam topne topne tetemu yan yene nâ hâitne “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nâ ngânomai.

⁸ An gâ n lohimbi hân nan kulem nan mansai dondâ hâlâkne kasa oran gim ahonomai. Otmu mososon hân nan kulem nan mososon awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatne topne topne teteyin giwuap yakât den âlâen hâum sâ mune nâ ngânet. Imbilipyenan naom mene sâ m otmai yan naomne hâliliakmâ tatmu hâhiwin kak nan kinmai. Yawu

otmâ naom ya kionmu yanâmâ hâkyeņe sânduk sâmap. Yakât dopņeâk umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap yakât kakņanâmâ âwurem gewom.

⁹ Yeņe galem tiņ tiņ oraņgim mannomai. Mitihât kasaņeņe nâhât den pat âlepņe nâņgâņetâ gemu bet pilâm yen hakyeņan sâm den âiân katyeknomai. Otmu yeņe miti emetņan yâhâ nâhât den pat sâm ekyongonjetâ nâņgâņetâ ki bulâņe otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyeņe den sâm hâreyiņgiņetgât yâk yeņgât senyeņan katyekņetâ kinnomai. Yâk yeņgât senyeņan kinmâ nâhât den pat âlepņe sâm tetem ekyongonomai.

¹⁰ Nâhât den pat yu lohimbi hânņan kulemņan manmaiņe nâņgâņetgât yeņe mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâņe sâm kalop.

¹¹ Otmu ekyongonjetâ lok nombotņe den ya nâņgâņetâ ki bulâņe otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyiņgiņetâ “Den mâtâpņe girawu watmâ sâm ekyongomunņe nâņgâņetâ keterakiņgiwuap,” yawu nâņgâm ki gorâyiņgiwuap. Sâp yanâmâ Awonņenņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumu ge den âlâlâ nâņgân nâņgânyeņan katmu nâhât den pat âlepņe sâm kusânâm ekyongonomai.

¹² Otmu sâp yan umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap yakât yuwu sâmun e nâņgâņet. Imi ata yeņahâk ahom hionaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyeņe yeņgâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oraņgiņetâ kunlipyeņe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonjetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkņe gurâ yawuâk oraņgiņetâ yongonjetâ

munomai.

¹³ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Yeje nâ orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin nângâman yakât dopñeâk yen gurâ hâhiwin yinginomai. Hâhiwin yinginetâ yanâmâ hâkyeje ki biuk sâwuap. Yeje kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâñe meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumñajak kinbuap.

(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk emet inânñan poropete âlâñe den yuwu kulemguop.

“Kasalipyeñaje opon kâmbukñan yâhâm orotmeme bâleñe topñe topñe otnomai. Yawu otñetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipñaje pilâm iton galañ otmâ hewukñehen ari misiñguraknomai.” Yawu kulemguop.

Den kulemguop yu biwiyenñan katmâ nângâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipyeñaje otñetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ iton galañ otmâ hewukñehen ari misiñguraknomai.

¹⁵ Otmu Yerusalem kapi ambolipñaje gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiñguraknomai. Yawu otmâ emetyenñan âwurem ari itâ pareñe miakne sâm yakât ki nângânomai.

¹⁶ Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaiñe âwurem taka emetyenñan iri sikumyeñe miaknehât

ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukņehen ari misinğuraknomai.

17 Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu ŋaņa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manņetâ wâtyeņe ki tiņ tiņ sâwuap yaņe hiliwahomaihât yeņe Anitâ ulitgunomai.

18 Otmu kasalipyeņe to yambu sâpņan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai.

19 Kasalipyeņeņe takanomai yanâmâ umatņe pato nandoroņe kakyenņan yâhâwuap. Kândikum Anitâņe lohimbî katyelehop yapâek umatņe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatņe kakyenņan yâhâwuap yukât kakņan yuwuya âlâ ki tetewuap.

20 Anitâņe ikņe lohimbîlipņe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop. Yâhâ ki sâm kalop mâne lohimbî hârok muņetâ hâmeyeņe ki kinbuapgât dop tetembâp.

21 Otmu lok nombotņeņe nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâņe Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenņe otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonjetâ yâk yeņgât den ya ki nângânomai.

22 Sâp yanâmâ lok perâkņe nombotņeņe topyeņe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemyeņe manbehât Anitâņe âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbî bulâņe yaņe yâk yeņgâlen torokatņetgât kulem topņe topņe menomai. Yawu otņetâ yekmâ betyiņgim mannomai.

23 Yawu gârâmâ yâkņe eņgatyenņan geņetâ lohotņe

otmaiñhat emet inaññan den ekyongoan yu bi-wiyenñan katmâ galem oranñinomai.

Yesuñe âwurem gewuap yanâmâ anjelolipñane meneneknomai.

(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

²⁴ Umatñe topñe topñe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenñe otmu omongât emetsenñe yamâ bok sâmû omonñ sahakbuap.

²⁵ Omonñ sahakmu pitu yane himbimâmbâ pek sâm genomai.

²⁶ Yawu otmu yanâmâ Anitâñe yâhâpñe hângânnohomu elem kulewoñboñ kakñambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekñetâ ae señ señ otbuap.

²⁷ Sâp yanâmâ anjelolipne hângânyongomune emetsenñe gahañehen geheñehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop

(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

²⁸ Sâp yan âwurem gewom yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmmain.

²⁹ Yakât dopñeâk hâmbâi den yan yukât bulâñe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuñe emet inaññan den eknongop yakât bulâñe tetemu ek-sain.” Yawu sânomai.

³⁰ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muñetâek bulâñe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâñe bulâñanâk tetewuap.

31 Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâņe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikņe tatmâ yâhâmbisâp.

*Yesuņe âwurem gewuap sâp ya ki naņgain.
(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)*

32 Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Sâp gewom lohimbi kerekņe yakât ki naņgai. Otmu aņelo himbimân tatmai yâkņe gurâ yawuâk ki naņgai. Otmu ninak gurâ ki naņgan. Awonņe himbim amboņe ikņahâk naņgap.

33 Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki naņgai. Yakât otmâ biwi pâlâmņe man-maihât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet.

34 Lok kutdâ âlâņe emetņe pilâm kapi kâlepņehen ari tipņe manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâm otmâ âi loklipņe âi sâm yingim yuwu sâm ekyongowuap. “Âi sâm yingian yu tiņâk mem menomai.” Yawu sâm lok âlâ mem “Hâņgi yukât galem kin,” sâm katmâ ariwuap.

35-36 Katmâ arimu yâkņe galem kinbuap gârâmâ lok kutdâņe sâp girawuân âwurem takawuap ya ki naņgap. Omoņ derep kâmbukņan, me emet enġatņe nâņgâmu yan, me emetsâpņe, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki naņgap. Yakât otmâ yâkņe sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopņeâk nâņe sâp girawuân taka yen meyebom ya ki naņgai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâm yingiwani ya tiņâk mem mannomai.

37 Yâhâ den yan yuâmâ yenġâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomainņe biwi

nângân nângânyenê nâhâlen kepeim mannomai kerek yenğât yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Tihit tihit homban̄ ya tâlâhuop. Otmu homban̄ yakât kut̄ne âlâmâ “Natik Homban̄” yawu sâmain. Homban̄ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uwi ya yenğât kunlipyenê otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiñe menduhuakmâ Yesu kumun̄ne mumbuap sâm yakât den hikuwi.

² Yawu otmâ ben̄ne yuwu sâm alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Homban̄ otbuap. Yakât otmâ halihu lohimbi dondân̄e taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâp yan nen̄ne Yesu mem pâi emet̄jan katmun̄ne tatmu lohimbiñe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmun̄ne kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu mem kumun̄ne mumbuap. Yawu sâm den hikuwi.

Yesuhât kunñan imbi âlân̄e to kuk̄ne orop mem motelemu giop.

(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)

³ Otmu Yesun̄e menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kut̄ne Simon sâm, hâk bâle tetewan̄gimu manminiop ya hen̄gen̄guop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmun̄ne imbi âlân̄e to kuk̄ne suk suk̄ne âlâ, hâmen̄e yahat yahat̄ne ya mem emelan tatbinân̄ gaop. Ga man̄gun̄e mem hindâm Yesuhât kunñan motelemu giop.

⁴ Motelemu gemu lok nombotŋaŋe ekŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukŋe suk sukŋe yu imbiâk mem motelemu kunŋan giap. Ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap.

⁵ Nenne to yu âlepŋe mem arimunŋe lok nombotŋaŋe 1000 kina yawuyaŋe puluhunetâ yakât hâmeŋe mem ari lohimbi umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâm imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukŋe. Pilâŋet. Imbi yuŋeâmâ kulem oap yukât nâŋe nâŋgâmune âilonŋo oap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet.

⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manŋetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom.

⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunnan giap.

⁹ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâhât den pat âlepŋe yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuŋe kulem otnihap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

*Yurasiŋe Yesu betŋehen kionŋbuapŋât sâop.
(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)*

¹⁰ Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ kutŋe Yurasi sâm, yâkŋe hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmeŋe membuap yakât ekyongop.

11 Ekyongomu nângâm heronje otmâ hâmenje waɲnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhum yok pilâm mejetâ lohimbiɲe ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesuɲe hoɲ bawalipɲe orop sot newi.

(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

12 Otmu emet haɲ sâmu nenje yuwu sâmu Yesu âikuwin. “Natik Hombaɲ tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanje âlâ gâim katmunje mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunje orowâk nenom?” Yawu sâwin.

13 Yawu sâmu âikumunje Yesuɲe bukuyâhâtnenje yâhâp yuwu sâmu hângânyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ hoɲ bawa lok âlâ âsâpɲe lâuakmu ekdomawot.

14 Lok ya ekmâ betɲan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât amboɲe yuwu sâmu ekuromawot. “Nengât bawapinenɲe yuwu yap. “Nâje hoɲ bawalipne meyekmune emet yukât biwiɲe âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwiɲe ya tiripnotgorâ ekde.” Yawu sâmu ekuromawot.

15 Yawu sâmu ekumutâ lok yaɲe dâiyelekmâ emet biwiɲe âlâ mem heɲgeɲɲetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senje âlâlâ mem dinɲan tuhuromawot.” Yawu sâmu hângânyotgomu yâhâowot.

16 Yâhâ Yesuɲe den ekyotgop ya watmâ senje âlâlâ mem dinɲan tuhuowot.

17 Mem dinɲan tuhumutâ emetsâpɲe otmu yan Yesuɲe menenekmu emelan yâhâ sot newin.

18 Nem tatmunne Yesuŋe yuwu sâop. “Sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe nâ orop manmâ lau konok nem buku oraŋgim manmain. Yamâ yeŋgâlembâ lok âlâŋe betnehen kionmâ kasalipne yeŋgât bâtyeŋan mem katnekuap.” Yawu sâop.

19 Yawu sâmu nâŋgâmunne biwinenne umatne otmu yakât topne nâŋgâne sâm nenne ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm âikuwin. “Gâŋe nâhât yat me âlâhât yat?”

20-21 Yawu sâm âikumunne yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe sâmu kulemgawi yakât bonne nâhâlen tetemu nohoŋetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yeŋgâlen gâtne âlâŋe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkne yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matne hâmbâi umatne dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmâŋaŋe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanŋan.” Yawu sâop.

Natik newi.

(*Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25*)

22 Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe banŋa mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâm mem ningimu newin.

23 Ningimu nemunne yaŋak wain to mem Anitâ yâhâŋe mepaem gâim ningimu newin.

24 Ya mem nemunne yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gemu mumbom Anitâŋe nâhât den sâm kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbi kerek yeŋgât tosayeŋe Anitâŋe pilâyinŋiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap.

25 Nâ sâp yiweren̄e wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemun̄e ki pesuk yap. Hâmbâi Anitân̄e âlâkuâk hângân̄nohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhân̄om.”

26 Yawu sâm tin̄ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewangim ya pilâm Oliwa pum̄jan yâhâwin.

Petoron̄e betbangiwuap yakât Yesun̄e sâop.

(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

27 Mâtâwân yâhâm tatmun̄e yuwu sâm eknongop. “Anitân̄e emet inân̄jan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nân̄e sâmune lama yen̄gât amboyen̄e ya kūjetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.”
Yawu kulemguop tap.

Den yakât bon̄e yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnan̄e taka menek̄jetâ yen kerek̄ne kingityen̄jahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai.

28 Menekmâ ari nohōjetâ mumbom yamâ ben̄e mumun̄ambâ yahatbom. Mumun̄ambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyngim tatkune yen aksihâk arījetâ menduhuaknom.”
Yawu sâop.

29 Yawu sâmu Petoron̄e mat̄e yuwu purik pilâwangiop. “Gâhât kasa takanomai yan yâk̄neâmâ kingityen̄jahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwongât nan̄gan.”
Yawu sâop.

30 Sâmu sâop. “Nan̄gat. Gân̄e omon̄ yukâlâk nâhât “Ki nân̄gâwan̄gian,” sâwuat. Yawu sârâ kalimbun̄e

otbuap yan gokorok yâhâpņe isewuap.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu kârikņe otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâņe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiņgitnahât gurâ ki otbom. Nâņe gâhât topgahât âinohonetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yanâmâ nâ orowâk tatmutņe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenņe gurâ yâkņe sâop yawuâk sâwin.

*Yesuņe Oliwa pumņan yâhâ âwâņe ulitguop.
(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)*

³² Ari kapi âlâ, kutņe Gesemane sâm, yan ariwin. Yan ari Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Yen yuân tatņetâ nâņe awoņ orop ba den tipiņe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin.

³³ Yan ge tatmunņe Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yenjâk bawi. Ba kinmâ umatņe tetewangiwe sâm olop yakât nâņgâmu biwiņane umatņe otmu yuwu sâm ekyongop.

³⁴ “Yen yuân galem tatņet. Hâkne biuk sâmu biwine umatņe dondâ oap.” Yawu sâm ekyongop.

³⁵ Yawu sâm katyekmâ pererj pilâm ge pare im Anitâņe nâņgâmu umatņe ya pesuk sâwanġiâkgât yuwu sâm ulitguop.

³⁶ “O Awoņ, gâmâ yu me ya otbe sâm ki hâum pâpgumat. Umatņe yu tetenihiwe sâm oap ya nâņgârâ ki teteâkgât nanġan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmņe inġetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâm

ekuop. “Simon, aman pâlâmne im tat yukâ. Nâ yiwerenje pilâyeboman. Yakât pâlâmne ki ot.”

³⁸ Yawu sâm ekum benje yuwu sâop. “Bi-wiyenjeâmâ hewewen oap. Yâhâ wâtyenjeâmâ houŋ sâmu aman iai. Yen lohotne otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâm ekyongom benje peren pilâm ba kinmâ angoân sâop yawuâk sâm Anitâ ulitguop.

⁴⁰ Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba hoŋ bawalipne yeksan mâne aman pâlâmne iwi. Yawu iŋetâ mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ anulakmâ den biaek othi.

⁴¹ Yawu otŋetâ benje kalimbune peren pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâm ekyongop. “Bâe, yen nanŋai me? Wongât aman pâlâmne im tai. Emelâk Anitâne yu otbomgât hânŋânnohomu gewan. Yakât topne teteâkgât kasalipnane menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap.

⁴² Bâiŋ, yen yahatmâ enda yekŋet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yeŋgâlen gâtne betnehen kionŋsapne taka kinsap. Yakât yahatŋetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴³ Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnennane lok sesengâlâk hânŋânyongoŋetâ bukunenŋe Yurasine dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takanetâ nen orop

ahomaingât nânġâm kapamġât wahap miakmâek takawi.

⁴⁴ Lok takawi ya Yurasinġe kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁵ Gotnenġan takamâmâ kasa ya kinġetâ Yurasinġe Yesu gotġan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.”

⁴⁶ Yawu sâm parahumu yanâk ga Yesu mewi.

⁴⁷ Meġetâ kinmu yanâk nengâlen ġâtġe âlânġe yahatmâ tewetġe mem hotom uminiwi ya yengât kunyenġahât hoġ bawaġe ya ândâpġe nombot ya topġambâek kârâm hâreop.

⁴⁸ Kârâm hâremu Yesuġe yuwu sâm âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapamġât sâtġe metġe âlâlâ mem takai. Yeġe nâhât lok bâleġe sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleġe âlâ kune sâm takai? Ya ekmune bâleap.

⁴⁹ Hilâm ârândânġ nâmâ Anitâhât opon kâmbukġan yâhâ den kâsikum yingim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inânġan Anitânġe poropetelipġe den ekyongomu kulemġuwi yakât bulânġe yu teteap.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu ekmunġe hâknenġe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

⁵¹ Tiok taok otmâ arim kinmunġe yanâmâ lok sihan âlâ sâġgum kaok latmâ kinopġe betyenġehen ariop.

⁵² Betyenġehen arimu ekmâ mem hilipġum sâġgumġeâk mem kon pilânġetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâm ariop.

Yesu muâkgât den hakñan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵³⁻⁵⁴ Nenâmâ kerehâk kinjitenñahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunñe Petoroñe ikñiâk betyenehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyene yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yengât lok kunlipyene otmu Yura lok nengât kunlipnenñe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekñe emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuakñetâ tembe lâu emet yakât galem kinbiñe kâlâp unjetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yawu otmâ tatñetâ Petoroñe yâk yengât hohetyenjan ba kâlâp nângâm ikaiakmâ talop.

⁵⁵⁻⁵⁶ Otmu emet yan yâhâ menduhuakbiñe girawu tuhumunñe muâkgât nângâm den golâ topñe topñe gahaem hakñan sâwi. Yawu otmâ lok dondâne den girawuân hâum sâñetâ kunlipyenane nângâñetâ ârândân otbuap yakât pâpñuwi. Den sâm ariwi yane ki lâuahop.

⁵⁷ Yâhâ lok nombotñane yahatmâ yuwu sâm hakñan sâwi.

⁵⁸ “Lok yuñeâmâ den âlâ yuwu sâmu nângâwin. “Opon kâmbukñe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpñe hilâm kalimbu kâlehen tuhum manjuwom. Lok âlâ me âlâne ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nângâm tâpikgum hakñan sâwi.

⁵⁹ Otmu den sâwi yane gurâ ki lâuahop.

⁶⁰ Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyenane yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunñe yakât matñe

ki kêpeksat? Yawu otdâ ekmunje ki ârândâŋ oap.”
Yawu sâop.

61 Yawu sâmu benje Yesuje olotoŋâk kinop. Olotoŋâk kinmu witgum âikuop. “Bâiŋ, witgumâk âihohowe. Gâ Anitâŋe ikŋe nanje bulâŋe ya hâŋgângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop.

62 Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe wâtŋe nihim âlâkuâk hâŋgânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem ge yengât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtŋe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

63 Yawu sâmu den ya nâŋgâmu bâlemu yahatmâ ikŋe sâŋgum mem duhatmâ bukulpŋe yuwu sâm ekyongop. “Bâiŋ, den kâmbukŋe hâliliŋe sâmu nâŋgâmunje pesuk yap.

64 Iknahât nâŋgâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât nanjai?” Yawu sâm âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otŋetâ biwiyenje konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâiŋ, yu otmu bâleapgât muâkgât nanjain.” Yawu sâm hârewaŋgiwi.

65 Sâmu hârewaŋgim nombotŋeŋe yahatmâ tâpguwi. Tâpgum gâtŋeŋe sâŋgum âlâ mem senje sâhâm kâtâpŋuŋetâ kinop. Senje sâhâm kâtâpŋum ândâpŋe huhuwi. Ândâpŋe huhum nombotŋeŋe yuwu sâmu âikuwi. “Bâiŋ, ândâpŋe âlâŋe huhuap? Yakât sârâ nâŋgâne.” Yawu otŋetâ pesuk sâmu tembe lâu emet yakât galem kinbiŋe kum me âlâlâ tuhuwi.

*Petoroŋe Yesu betbaŋgiop
(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)*

⁶⁶ Yawu otbaŋgiŋetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ talop.

⁶⁷ Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yengât lok kunyenahât hoŋ bawa imbi âlâŋe towatŋe ekmâ yuwu sâm ekuop. “Âe, gâmâ Yesu Nasaret amboŋe orop manŋetâ yekman.” Yawu sâm ekuop.

⁶⁸ Yawu sâmu nâŋgâm kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, gâŋe den yakât ki naŋgan. Gâŋe den yat yakât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋguan.” Yawu sâm yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

⁶⁹ Gokorok isemu imbi yaŋe yâhâpŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulipŋe orop manŋetâ yekman.”

⁷⁰ Yawu sâmu Petoroŋe yâhâpŋe kurihiahop.

Kurihiakmu sâp kâlêp ki otmuâk yan kinbiŋe Petoro towatŋe ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? Gâhât towatge gekmâ naŋgain. Bulâŋanâk gâmâ Galilaia amboŋe.” Yawu sâm ekuwi.

⁷¹ Yawu sâm ekuŋetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâiŋ, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ Anitâhât senŋan kinmâ den membom otmuâmâ yâkŋe matŋe nihiwuap. Lok yai yakât nâŋe bulâŋanâk ki nâŋgâwaŋgian.” Yawu sâop.

⁷² Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpŋe isiop. Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânŋan den ekuop ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki

nângâwanġian” sârâ kalimbuġe otbuap yan goko-rok yâhâpġe isewuap.” Yawu sâop ya nâġgâmu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Otmu emet haġ sâmu yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenġe hârokġe in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâam den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtnjan sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutġe Pilato sâam, yâkât den sâsâ emetġan ariwi.

² Dâim Pilatohâlen ariġetâ yâkġe yuwu sâam âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâamai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Oġ, den bulâġe yat.” Yawu sâop.

³ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene den golâ topġe topġe sâam Yesu hakġan sâwi.

⁴ Yakât otmâ Pilatoġe Yesu yuwu sâam âikuop. “Den topġe topġe gâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ girawuhât otmâ matġe ki kâpekyiġiat?”

⁵ Yawu sâamu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatoġe ekmu sâtġe olop.

Pilatoġe Yesu muâkgât sâam hârewaġgiop.

(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

⁶ Otmu Tihit tihit hombaġ ârândânġâk Pilatoġe yuwu otminiop. Lok tosa otġetâ pâi emetġan

katyekñetâ tatminiwi yapâ gâtñe âlâ me âlâhât lohimbiñe nânğâñetâ dopñan otmu lok âlâ holañbuat sâminiwi ya holañyekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâleñe âlâ, kutñe Barawa sâp, yâkñe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetñan mem katñetâ tatmâ gaop.

⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilatoñe yuwu nânğâop. “Lohimbi dondâñe Yesuhât nânğâñetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyenañe nânğâñetâ bâlemu yañak muâkgât sâp hârewağim nâhâlen mem takai.” Yawu nânğâop. Yâhâ lohimbi kiñgitñe orowâkñe yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetñan tatbi yapâ gâtñe âlâ holañmu giâkgât ekuwi. Ekuñetâ yuwu sâp âiyongop. “Nâñe Yura yengât lok kutdâ yu holañmune giâkgât nañgai me bia?” Yawu sâp âiyongop.

¹¹ Yawu sâp âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenañe lohimbiñe Pilato ekuñetâ Barawa holañmu giâkgât eñgatyenñan gewi. Yakât otmâ lohimbi yañe Barawa holañmu giâkgât ekuwi.

¹² Yawu ekuñetâ Pilatoñe yuwu sâp âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbaniwomgât nañgai?” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu yahatmâ den yuwu halahum sâwi. “Yâk howanân kum kânânğâñetâ muâk.”

¹⁴ Sâñetâ sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânânğâñetâ muâkgât nañgain.” Yawu sâp sâp hârewi.

¹⁵ Otmu Pilatoñe lohimbi yañe ikuñahât nânğâñetâ yahalâkgât lauyenñan mem tembe lâulipñe ekyongomu Barawa holañetâ gem ariop.

Otmu Yesu mem kândâtņe lawitņetâ hepņak kin pisilinj sâop. Yawu otņetâ Pilatonņe hângânyongomu howanân kunjetâ muâkgât mem ariwi.

*Tembe lâulipņane Yesu mem âlâlâ otbaņgiwi.
(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)*

¹⁶ Tembe lâulipņane yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katņetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyene meyekņetâ ga menduhuakbi.

¹⁷ Menduhuakmâ hâk katipņe kâkâlep, kurinj takop takop yamâ lok kutdâņe mânunakmâ manminiwi yawuya mem mânunbaņgiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtņe metņe, hatman yawuyane mem goņgoņgum lok papato yenġât nerenen ya dop kum kunņan kepeim âlihitbaņgiwi.

¹⁸ Yawu otbaņgim gotņan ba senņan gem girinbaņgim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yenġât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanġain.” Yawu sâm senņan gewi.

¹⁹ Senņan gem kundennan tâpġuwi. Tâpġum kapam âlâ mem kunņan lawitbi.

²⁰ Senņan geņetâ dopņan otmu hâk katipņe kurinj ya mem tuhum pilâm ikņe hâk katipņe mem mânunbaņgim yaņak mem howanân kum kânâņġâne sâm dâim ariwi.

*Yesu howanân kuwi.
(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)*

²¹ Dâim mâtâwân arim tatņetâ lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutņe Simon sâm, Alesande yet Lupu yetġât âwâyetņe. Yâhâmâ Kirene hânân ġâtņe. Mem tetem Yesu wâtņe houņ sâopġât sâwanġinetâ Yesuhât howan ya tâņgum mem lâumu orowâk ariwi.

22 Ari hân âlâ, kutņe Golihata sârn, yan ariwi. Kut yakât topņeâmâ “Lok Kunņe Hahitņe,” yawu.

23 Yan ari Yesuņe hâhiwin dondâ nânġâmapġât wain to otmu to ŋasin bâleņe, kutņe Miri sârn, ya orop menduhum ġâim waņetâ nemu ŋasinbaņġimu ukum pilâop.

24 Ukum pilâmu yâkât hâk katipņe tuhum pilâmâmâ ikņe howanân kum kânânġâņetâ kinmu hâk katipņe ya mem “Âlâņe miakbuap?” sârn mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katņetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeņe ikņiâk ikņiâk yan kulemgum amañân mânuņetâ ġiop. Mânuņetâ ġemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meņetâ kut teteop yaņe miahop. Yawu otbi.

25 Yâhâ omoņânâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânânġâwi.

26 Yawu otmâ howan yakât kunņan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sârn kulemguwi.

27 Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotġom lâum kânânġâyelekņetâ nombot nombot kinowot.

28 Yawu otbi yan Anitâņe emet inânņan den sâop yakât bonņe teteop. Den yamâ yuwu. “Nâņe nine hoņ bawa hânġângumune ġemu lohimbiņe ekņetâ lok bâleņe yawu olop.” Yakât bonņeâmâ lok bâleņe yâhâp orop yongom lâum kânânġâyekņetâ kinbi.

29 Otmu lohimbi nombotņe mâtâp ya watmâ howan hâlânġmâ arim takawiņe Yesu ekmâ lauyeņe butelim yuwu sâwi. “Bâe, ġâņe emelâk yuwu sârâ nânġâwin. “Opon kâmbukņe yamâ nâņe liakum hilâm kalimbu biwiņan tuhum maņġuwom,” yawu sârâ nânġâwin.

30 Yawu gârâmâ howanâmbâ kâpehaktmâ ge.”
Yawu sâwi.

31-32 Yawu sânetâ benje hotom uminiwi ya
yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den
kâsikum ningiminiwiŋe senŋan gem yuwu sâm
alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâŋe hângângumu ge
Yura nengât tihitnenŋe otmâ kutdânenŋe mansap
sâmai. Lok yuŋe lohimbi nombotŋe tânyongmu
ekmain. Yâhâ girawu otmâmâ ikŋeâmâ ki tânahom
howanâmbâ kâpehaktmâ giap? Kâpehaktmâ gemu
eknom otmuâmâ biwinenŋe yâkâlen katmâ tem
lâuwanŋinom. Yâhâ ki kâpehaktmâ gewuawâmâ
yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu
sânom.” Yawu sâm senŋan gewi. Senŋan geŋetâ lok
bâleŋe yotgom kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot
kinowot yâkŋe gurâ yawuâk senŋan giowot.

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

33 Otmu hilâm kârikŋan, 12 kilok olop yan,
Anitâŋe nâŋgâmu emetsenŋe ya omoŋ sahap.
Omoŋ sahakmâ yapâ ari emetsâpŋe 3 kilok otmu
emet laŋinŋe âlâkuâk pilâop.

34 Yawu otmu Yesuŋe kândâtŋe kuwihakmâ
Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli
lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topŋe
yuwu. “O, Awoŋ, wongât nâŋgâm kâkâsuk otmâ
betnihiat?” Yawu sâop.

35 Yawu sâmu lohimbi nombotŋe nâŋgâm
tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom
kuakmâ tap.”

36 Yawu sânetâ hohetyenŋan gâtŋe âlâŋe sururuk
sâm ari sâŋgum âlâ mem nak bâtbâtŋe potonŋan

pâñ pâñ kepeim yañe wain to bâlene yan katmâ mem yâhâ launjan kalop. Yawu otmâ bukulpne yuwu sâm ekyongop. “Eliane himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutñe kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâmu Yesune den kârikñe halahum yañak muop.

³⁸ Otmu emelâk lohimbi inñane opon kâmbukñe yakât biwiñe ekmai sâm sângum kâlep pato hikunetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yañe pâñambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekñan olop.

³⁹ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyene âlâ hâlâñmâ kinopñe ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanñe bulâñe.” Yawu sâop.

⁴⁰ Otmu imbi nombotñe perer pilâm endâñân ba kinbi ya yengât hohetyenjan kinbi ya yengât kutyene Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtñe, otmu âlâmâ Mariahât kut nambene otmu yakât nanyâhâtñe yâhâp, kutyetñe Yose otmu imiñe Yakowo yâhâmâ lok sihan.

⁴¹ Imbi yongonsan yamâ Yesu orop Galilaia hânân manmâ hoñ bawañgim gawi. Yâhâ imbi nombotñeâmâ Tihit tihit homban ya ekne sâm Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yañe kinbi.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Otmu lok âlâ, kutñe Yosep sâm, yakât topñeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtñe. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnenñane yak orop

menduhuakmâ den otminiwi. Yakât otmâ lohimbi sesengâlâkne nângâwanjetâ yahalop. Otmu Anitâne ikne hoŋ bawa hângângumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnenne otmâ yâhâwuap yakât biwiŋane mem mambotmâ manmâ gaop. Topne yawu. Yâhâ Yesune muop yan lohimbi kerekne Tihit tihit Hombaŋ emet haŋ sâmu tetewuap yakât nângâm sot kâle otmu senne âlâlâ mem dinŋan tuhuwi. Yakât nângâm Yosepne ikne hâkŋahât tihitne ki nângâm Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewangiop.

⁴⁴ “Yesu muap,” sâm ekumu nângâm Pilatone engat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu âlâne ari ekmâ taka sâmu nângâwe sâm hoŋ hângângumu ariop.

⁴⁵⁻⁴⁶ Ari ekmâ âwurem taka “Emelâk muap,” sâm Pilato ekuop. Ekumu Pilatone Yosep nângâwanjiop. Nângâwanjimu yâkne sângum kaok âlâ puluhuop. Yawu otmâ bukulpne meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum yaŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpne âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tiŋgâloneŋetâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunjetâ ba mâtâpne ya maŋguop.

⁴⁷ Maŋgumu ariŋetâ Maria Matala kapiân gâtne otmu nambene, Yose mâmâne, orop yan tatmâ ehowot.

16

Yesune mumuŋambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâmu Maria Matala kapiân gâtne, nambene ya Yakowo

mâmâñe, otmu Salome yâkñe Yesu pirinom sâmbendiñân ari to kukñe suk suk âlâ puluhuwi.

² Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu hañ sâmbu yahatmâ sumângen ariwi. Mâtâwân arim yenjâk alahu gulahu otmâ yuwu sâmbi.

³ “Yâhâlen kât pato nandorñe hâpunñetâ mâtâpñe ya mañguop. Yakât otmâ âlâñe tânnongom kât ya hâpunñetâ kâlehen banom?” Yawu sâmbi.

⁴ Yawu sâmb alahum ariwi. Ari senyeñe pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunñetâ mâtâpñe ya tetekñan kinmu ekbi.

⁵ Ekmâ kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipñe kaok kâlep mânuñahop yañe tatmu ekbi. Ekmâ umutyene ariop.

⁶ Lok yañe yuwu sâmb ekyongop. “Yen kiñgityeñahât ki otñet. Yesu Nasaret amboñe howanân kuwi ya ekne sâmb takai ya nañgan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuñambâ yahatmâ arap. Ga gewâkñeâk ekñet.

⁷ Ekmâ arimâmâ Petoro otmu hoñ bawalipñe nombotñe ya yuwu sâmb ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuñambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ari yâk penewañginomai.” Yawu sâmb ekyongonomai.” Yawu sâmbop.

⁸ Yawu sâmb ekyongomu kiñgityeñahât otmâ kâi bâtyene sâmb sâmb sâmb yapâ pilâm sururuk sâmb ba ariwi. Ari lohimbi nombotñe yakât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepñe Marekoñe kulemguop yakât den potonñe âlâ lok âlâñe yuwu kulemguop tap.

*Yesuñe Maria Matala kapiân gâtñe tetewanjiop.
(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)*

⁹ Tatmâ nânğâ nânğâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet hañ sâmu yanâmâ Yesuñe mumuñambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân gâtñe, ikñak emelâk weke bâleñe nombolân yâhâp watyekmu yâkâlebâ gahaeakmâ ariwi. Anğoân yâkâlen tetewanjiop.

¹⁰ Tetewanjimu yanâmâ yâkñe ari Yesuhât hoñ bawalipñe menduhuakmâ yâkât we bâle nânğâm tatbi ya yuwu sâm ekyongop.

¹¹ “Yesuñe mumuñambâ yahatmâ tetenihiap,” sâm ekyongomu nânğâñetâ porap olop.

*Yesuñe hoñ bawayâhâtñe yâhâp teteyitgiop.
(Luka 24:13-35)*

¹² Otmu yakât kakñan Yesuñe hoñ bawayâhâtñe yâhâp mâtâwân teteyitgiop. Teteyitgimu ekmutâ kun kundennañe âlâ olop.

¹³ Lok yañe ekmâ âwurem sururuk sâm ari bukulipyetñe yakât ekyongomutâ nânğâñetâ yawuâk porap olop.

*Yesuñe hoñ bawalipñe den bâiñe ekyongop.
(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)*

¹⁴ Otmu sâp âlâenâmâ Yesu hoñ bawalipñe kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunñe Yesuñe teteningiop. Otmu mumuñambâ yahatmu ekmâ taka bukulipnennañe eknongonjetâ nânğâmunnñe porap olop yakât Yesuñe den sâningiop.

¹⁵ Otmu yuwu sâm eknongop. “Den kâsikum yinğim gan yu mem hânñan kulemñan ari lohimbi kâsikum yinğinomai.

16 Kâsikum yingînetâ nângânetâ bonje otmu biwiyenaje nâhâlen kepeinetâ toen katyeknomai. Lohimbi yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjenajeâmâ nâhât den pat ya nângânetâ ki bonje otmu biwiyene alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâje matje umatje yingimu menomai.

17 Lohimbi nâhâlen biwiyenaje kepeim mannomaineâmâ nâhât wâtnan kinmâ kulem topje topje yuwu menomai. Nâhât wâtnan kinmâ weke bâlene watyeknetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyene purik sâmu den ango sânomai.

18 Otmu sâtje metje topje topje otmu hambe gumbamje ki hilipyongonjetâ munomai. Otmu lohimbi kundat umatje teteyingiwuap ya gurâ tânyongonjetâ âlepje otnomai.” Yawu sâm eknongop.

Yesu himbimân yâhâop.

(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)

19 Yawu sâm eknongomu pesuk sâmu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwâje orop dop konohâk tawot.

20 Otmu yakât kakjan kutdânenenaje mâmâje otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yâkât den pat âlepje lohimbi ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topje topje memunje ekmâ den pat ya nângânetâ bonje olop.

Yesuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 31 Aug 2023

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806ccbc